

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

Práce s koněm jako edukační metoda u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami

Diplomová práce

Autorka: Barbora Marková
Studijní program: M 7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Vedoucí práce: Mgr. Jitka Vítová, Ph. D.

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Barbora Marková**
Osobní číslo: **P16P0891**
Studijní program: **1M7503 Učitelství pro základní školy (1. stupeň)**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Téma práce: **Práce s koněm jako edukační metoda u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami**
Zadávající katedra: **Ústav primární a preprimární edukace**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce se zabývá vlivem práce s využitím koně na rozvoj dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Teoretická část se věnuje léčbě pomocí koní a její užití v edukačním a socializačním procesu dětí se SVP. Praktická část mapuje aktivity s využitím koní a případovou studii dětí, které se aktivit účastnily.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

KŘOVAČKOVÁ, Blanka a SKUTIL, Martin. (2009) *Jak napsat seminární a závěrečné práce ve společenských vědách*. Vyd. 1. Hradec králové: Gaudeamus, 2009. 49 s. ISBN 978-80-7041-863-5.
ČERNÁ RYNEŠOVÁ, Petra. (2011) *Když kůň léčí duši, aneb metodika hiporehabilitace zaměřená na klienty s duševním onemocněním*. Vyd. 1. Pardubice: Direkte, 2011, 119 s.
HOLLÝ, Karol a HORNÁČEK, Karol. (2005). *Hipoterapie: léčba pomocí koně*. Ostrava: Montanex, 2005. 293 s. ISBN 80-7225-190-2
HUNT, Ray. (2008) *V harmonii s koněm: hluboká studie vztahu koně a člověka*. Vyd. 1. Oldřiš: Harmony, 2008. 63 s. ISBN 978-80-903484-4-8
IRWIN, Chris. (2004). *Jízda na olně aneb co mě naučili koně*. Praha: Rybka Publishers, 2004. 168 s. ISBN 80-86182-82-7.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jitka Vítová, Ph.D.**
Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky
Oponent diplomové práce: **doc. PhDr. Pavel Zíkl, Ph.D.**
Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: 4. prosince 2019
Termín odevzdání diplomové práce: 15. prosince 2021

L.S.

doc. PhDr. MgA. František Vaníček, Ph.D.
děkan

doc. PhDr. Pavel Zíkl, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Práce s koněm jako edukativní metoda u dětí se speciálními potřebami vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury.

V Hradci Králové dne

Barbora Marková

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Jitce Vítové Ph.D. za profesionální vedení diplomové práce a podporu při mém studiu.

Děkuji mé rodině za podporu při psaní mé práce, především mamince Mgr. Janě Chlandové za odbornou konzultaci, podporu a sestřenici Anetě Vejrové za pomoc při realizaci praktické části mé diplomové práce.

Anotace

MARKOVÁ, Barbora. *Práce s koněm jako edukační metoda u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. [Diplomová práce]. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022

Diplomová práce se zabývá vlivem práce s využitím koně na rozvoj dětí se specifickými vzdělávacími potřebami.

Teoretická část se věnuje léčbě pomocí koní a její užití v edukačním a socializačním procesu dětí se SVP.

Praktická část mapuje aktivity s využitím koní a případovou studii dětí, které se aktivit účastnily.

Klíčová slova: děti se speciálními vzdělávacími potřebami, hiporehabilitace, kůň, hiporehabilitace v pedagogické a sociální praxi

Annotation

MARKOVÁ, Barbora. Work with a horse as an educational method for children with special educational needs. [Master thesis]. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022

The Master thesis deals with the influence of work with the use of a horse on the development of children with special educational needs.

The theoretical part is devoted to the treatment using horses and its use in the educational and socialization process of children with special educational needs.

The practical part maps the activities with the use of horses and a case study of children who participated in the activities.

Keywords: children with special educational needs, hipporehabilitation, horse, hipporehabilitation in pedagogical and social practice

Obsah

1	Úvod	3
2	Základní terminologie.....	5
2.1	Hipoterapie ve fyzioterapii a ergoterapii HTFE.....	7
2.1.1	Etapy HTFE	8
2.1.2	Průběh HTFE	8
2.1.3	Tým HTFE	8
2.2	Hipoterapie v psychiatrii a psychologii – HTP.....	9
2.2.1	Indikování klientů.....	10
2.2.2	Terapeut v HTP.....	10
2.2.3	Aplikace HTP	10
2.2.4	Účinky HTP	11
2.2.5	Formy terapie	11
2.3	Hiporehabilitace v pedagogické a sociální praxi - HPSP	12
2.3.1	Cíle HPSP	13
2.3.2	Tým HPSP	14
2.4	Parajezdectví.....	14
3	Kůň pro hiporehabilitaci	15
3.1	Vhodný kůň a jeho výběr.....	15
3.2	Výcvik koně pro hiporehabilitaci.....	16
3.3	Zatížení koní v hiporehabilitaci.....	18
3.4	Péče o koně v hiporehabilitaci	19
4	Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami.....	20
4.1	Dítě s ADHD	22
4.1.1	Projevy a výskyt ADHD.....	22
4.1.2	Možné příčiny	23
4.2	Poruchy učení.....	25
4.3	Charakteristika dětí s neurologickým onemocněním.....	25
4.3.1	Klasifikace epilepsie.....	26
5	Práce s koňmi jako edukativní metoda u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.....	27
5.1	Cíl	27
5.2	Použití průzkumné metody	27
5.3	Charakteristika průzkumného souboru.....	28
5.4	Možnosti aktivit realizovaných u koní	28

5.5	Realizace aktivit u koní	30
5.5.1	První setkání dětí u koní	31
5.5.2	Druhé setkání dětí u koní	33
5.5.3	Třetí setkání dětí u koní	35
5.5.4	Čtvrté setkání dětí u koní	36
5.5.5	Páté setkání dětí u koní	38
5.5.6	Šesté setkání dětí u koní	39
5.5.7	Sedmé setkání dětí u koní	40
5.5.8	Osmé setkání dětí u koní	42
5.5.9	Deváté setkání dětí u koní	43
5.5.10	Desáté setkání dětí u koní	43
5.6	Případové studie	44
5.6.1	Kamil	45
5.6.2	Libor	46
5.6.3	Jan	48
5.6.4	Alexandr	49
5.6.5	Hugo	51
5.6.6	Pavla	52
5.6.7	Linda	54
5.6.8	Tobiáš	55
5.7	Shrnutí	57
6	Závěr	58
7	Literatura	59

1 Úvod

Téma mé diplomové práce propojuje mou profesí s mým koníčkem, kterému se věnuji od útlého dětství.

Když jsem byla malá, měli jsme doma postupně několik koní plemene Českomoravský belgický kůň a Slezský norický kůň, protože můj otec s nimi pracoval v lese. Věnoval i jejich výcviku a od něj jsem se naučila metody tzv. prvotního výcviku. Zhruba od svých deseti let jsem se začala věnovat westernovému ježdění a začala jsem si připravovat svého prvního koně. Pochopila jsem, že prvotní výcvik nestačí a začala jsem se zajímat o další výcvikové metody. Nejdříve jsem sledovala různá výuková videa a později jsem se účastnila mnoha výcvikových kurzů s předními českými i zahraničními trenéry, kteří se věnují právě westernovému ježdění a výcviku. Díky poznání mnoha tréninkových stylů a přístupů jsem si postupně vybrala metody, které vyhovovaly mně a mému vnitřnímu nastavení.

Pro kvalitní trénink bylo zapotřebí vlastnit i koně s kvalitním původem a s předpoklady pro westernový sport, proto mi rodiče pořídili dvě hříbata plemene American quarter horses. Jedno z nich byl jedinec se zdravotním handicapem, který potřeboval speciální péči. Při studiu osmiletého gymnázia jsem se věnovala hudbě, sportu a zbývající volný čas jsem trávila výcvikem a dalším vzděláváním v oblasti westernového sportu. Účastnila jsem se amatérských závodů, začala jsem sklízet první opravdové úspěchy, kdy se mi dařilo v tzv. allaroundových disciplínách. V této době jsem se také seznámila se spoustou profesionálních jezdců a postupně jsem zjišťovala, že ti, kteří si svého koně trénovali sami a zároveň dosáhli významných úspěchů, měli svůj přístup ke svému koni založený na obrovském respektu, porozumění, lidskosti a na citlivém vnímání potřeb zvířete.

Náhoda mne přivedla ke spolupráci s Dětským domovem v Potštejně. Zhruba dva roky jsem byla u realizace volnočasové aktivity dětí z dětského domova právě u koní. Jednalo se o pravidelná setkání ve stájích a ve výběžích, kde se děti o koně staraly, učily se s nimi zacházet a jezdit na nich. Byla to pro mne obrovská zkušenost, setkala jsem se tady s mnoha dětmi se specifickými potřebami, které měly za sebou často pohnutý osud. Pro tyto děti byl čas strávený u koní a v přírodě nejenom relaxací, ale často i návratem do běžného života, zkouškou trpělivosti a zároveň se učily naslouchat, spolupracovat. Pomáhalo jim to zvyšovat si sebevědomí, sebeúctu a sebeovládání.

A v té době mi pomalu začínal v hlavě zráť plán propojit tyto zkušenosti s mojí budoucí profesí učitelky. Brzy po svém nástupu do praxe jsem zjistila, že i v běžné škole je spousta dětí s podobnými speciálními potřebami a bylo mi více než jasné, že i zde budu chtít všechny tyto své dosavadní zkušenosti uplatnit a zúročit. Pro tyto aktivity mám dobré podmínky: vychované své dva koně, kteří jsou zkušení a spolehliví jedinci pro práci s dětmi, získala jsem instruktorskou licenci pod záštitou MŠMT a působím jako trenér westernových koní a jezdců.

Na sobě vidím, že díky času stráveném tréninkem, výcvikem a prací u koní se ze mne stal trpělivý, cílevědomý a určitě i houževnatý člověk, který si umí poradit v různých situacích a překonávat různé překážky.

V neposlední řadě se v praxi denně setkávám s mnoha dětmi, které jsou díky dnešním technologiím odtržené od reálného života a potřebují zažít návrat k obyčejným věcem a návrat k přírodě. Toto všechno jsou důvody, proč jsem si vybrala téma mé diplomové práce, ve které jsem chtěla také propojit své dva největší koníčky – koně a svou profesi.

V praktické části mé diplomové práce popisuji 10 zrealizovaných setkání dětí s koňmi. Jedná se o děti se specifickými potřebami ve věku 6 až 12 let. Dále se v praktické části zabývám případovými studii jednotlivých dětí.

2 Základní terminologie

„*Hiporehabilitace je zastřešující a nadřazený název pro všechny aktivity a terapie v oblastech, kde se setkává kůň a člověk se zdravotním postižením nebo se specifickými spotřebami*“ (Müller, s. 456, 2014). Název pochází z řeckého slova hippos = kůň a slova „rehabilitace“ = navrácení. Je metoda, která pomáhá osobám s fyzickým postižením, lidem s duševními poruchami, lidem s poruchami chování či lidem se zdravotním znevýhodněním. Samotná rehabilitace je chápána jako léčebný, výukový a výchovný proces, díky kterému se může člověk se zdravotním znevýhodněním zapojit do společnosti. Hiporehabilitace se skládá z několika oborů, kde odborníky využívání koňského hřbetu nebo koně v rámci rehabilitace, terapie, výuky nebo sportu (Lantelme-Faisan, 2021).

Rozvoj hiporehabilitace a ČHS (České hiporehabilitační společnosti) byl zpočátku velmi nejistý a nestálý. V naší republice se považuje za malé počátky s hiporehabilitací rok 1947, kdy se zaměřovalo především na léčbu pohybových poruch u dětí s mozkovou obrnou. Hucul Club ve Zmrzlíku u Prahy byl první organizací ve střední Evropě, která zahájila zahraniční spolupráci s významným odborníkem Karlem Lewitem. Následovala realizace rehabilitačního ústavu v Chuchelsné u Opavy, kam byli dovezeni první dva koně, které přivezla Helena Lewitová společně s metodikou a svými zkušenostmi ze zahraničí. Po odcestování Heleny Lewitové do zahraničí nastal propad v hiporehabilitaci především pro nedostatek informací, který přinášela 80. léta 20. století. Až v roce 1987 se podařilo lékařce Lie Vašíčkové, která sídlila v Košumberku, publikovat první články o možnostech využití koní pro léčbu pacientů. V roce 1991 se rozhodli zájemci, významní odborníci a lékaři společně s MUDr. Vašíčkovou rozhodli založit Hiporehabilitační společnost. Díky založení společnosti postupně vznikl systém, odborný základ pro vytvoření metodiky pro hiporehabilitaci. Bylo tak možné zaměřit se na samotný systém, zjistit indikace a kontraindikace u pacientů včetně zaměření se na bezpečnost pacientů i personálu. Zajistit vzdělávání a upřesnit kompetence instruktorů, zdravotníků, kteří spolupracují na procesu rehabilitace. Významnou událostí bylo navázání spolupráce s Národním hřebčínem Kladruby v roce 1995, kdy hřebčín začal půjčovat koně pro hiporehabilitaci za symbolickou cenu 1,- Kč (Lantelme-Faisan, 2021).

V důsledku rozšíření celé společnosti byly založeny odborné české instituce, které byly pod hlavičkou ČHS – Hiporehabilitace, Léčebně pedagogické ježdění a voltíže a Sportovní ježdění pro hendikepované. Roku 1998 se MUDr. Alexandra Vosátková a Arnoštka

Ježková zasloužily o to, aby se uskutečnilo v České republice 1. Mistrovství ČR v paravoltiži. Postupně ČHS realizovala různé kurzy, semináře a školení, které prohlubovaly a zvyšovaly odbornost a profesionalitu pracovníků v rámci ČHS. Na začátku 21. století se společnost setkala s obdobím krize v podobě názorových odlišností, po svolání členské schůze, která vedla k najmutí krizového manažera, se povedlo společnost ustálit a vybědnout kupředu. Stále zde bohužel chyběla společná vize a ČHS neměla ani dostatek financí na budování dalším nových projektů (Lantelme-Faisan, 2021).

V roce 2008 nastaly proměny v podobě změny sídla ČHS na neutrální půdu brněnské Mendelovy univerzity, kde sídlí dosud. Aktuálně je společnost vedena aktivně, zaměřuje se na společné cíle a rozvoj a na uznání hiporehabilitace v ČR. Narůstá nejen počet profesionálů a kvalitních koní, ale také počet odborných středisek, odborníků a koní s licenci pro hiporehabilitaci. Pomohla změna metodický postupů a pomůcek. Od roku 1994 proběhlo mnoho změn v hiporehabilitační terminologii. Poslední a aktuální změna platí od 1. ledna 2020, kdy Česká hiporehabilitační společnost na základě usnadnění a porozuměním v oboru hiporehabilitace na světové úrovni změnila terminologii. Ovšem stále ve společnosti převládá stará terminologie (Lantelme-Faisan, 2021).

Podle nové terminologie dělíme hiporehabilitaci do 4 skupin:

- Hipoterapie ve fyzioterapii a ergoterapii (HTFE),
- Hipoterapie v psychiatrii a psychologii (HTP),
- Hiporehabilitace v pedagogické a sociální praxi (HPSP) a
- Parajezdectví (Lantelme-Faisan, 2021).

Hipoterapie ve fyzioterapii a egoterapii (HTFE), dříve Hipoterapie je léčebná fyzioterapeutická metoda působící na neurofyziologickém podkladě, která využívá pohybu koňského hřbetu a musí být prováděna za přítomnosti fyzioterapeuta nebo ergoterapeuta (Hermanová et al, 2014, ČHS, 2021a). **Hipoterapie v psychiatrii a psychologii (HTP), dříve Psychoterapie pomocí koní** se využívá u klientů s duševním onemocněním, závislostmi či poruchami komunikace. Je zapotřebí vybírat koně pro klienta tak, aby kůň u klienta nepodporoval jeho nežádoucí rysy chování, ale naopak klienta zklidňoval, dodával mu pocit pohody a bezpečí (Černá Rynešová, 2012, ČHS, 2021b). **Hiporehabilitace v pedagogické a sociální praxi (HPSP), dříve Aktivita s využitím koní**, kde kůň slouží jako motivace při procesech v pedagogické sociální oblasti u osob se zdravotním znevýhodněním či specifickými potřebami (ČHS, 2021b). Toto odvětví je i nejbližší

praktické části mé diplomové práce. Není zde zapotřebí, aby klient seděl na koni, už samotná společnost koně či dotyk je již zahrnutý do terapie, která většinou probíhá ve skupině v prostředí, kde se koně běžně vyskytují – stáje, výběhy. Klienti se podílí na péči o koně včetně krmení a úklidu. Často bývá kůň zařazen do her a činností, kde nehraje kůň hlavní roli, ale slouží zde vyloženě jako motivační prvek či prostor pro odpočinek či relaxaci (ČHS, 2021b). Poslední odvětvím, které spadá do hiporehabilitace je **Parajezdectví** neboli sportovní disciplína pro handicapované jezdce. Máme několik odvětví, která se zabývají parajezdectvím, které vycházejí z disciplín zdravých jedinců – paravoltiž, paradrezura, parawestern. Nejčtenějším odvětvím fungujícím v České republice je paradrezura, paravoltiž a paravozatajství. Parajezdectví se dělí do kategorií podle stupňů tělesného, mentálního či senzomotorického postižení. Parajezdectví je jednou z variant, jak začlenit lidi s handicapem do sportovního, rekreačního nebo běžného života ve společnosti. Vždy je zapotřebí dohledu a pravidelných kontrol lékařů a terapeutů, aby se předešlo případným negativním vlivům na stav klienta (ČHS, 2016).

2.1 Hipoterapie ve fyzioterapii a ergoterapii HTFE

HTFE je rehabilitační metoda a disciplína hiporehabilitace, která se zaměřuje na terapii pohybových poruch. Je to metoda fyzioterapie využívající přirozený pohyb koně v kroku jako stimul a rehabilitační prvek (ČHS, 2021a).

Podstatou léčebného působení je využití přirozeného pohybu zvířete a jeho typického pohybového mechanismu jako motorického vzoru, kterému se pacient přizpůsobuje. Základním východiskem pro HTFE i je využití trojrozměrného pohybu hřbetu koně, který se při chůzi krokem pohybuje nahoru a dolů, doprava a doleva, dopředu a dozadu. Pro terapii se tak vytváří jedinečná balanční plocha s pohybem, který žádný rehabilitační přístroj nedokáže napodobit. Tyto pohyby koňského hřbetu se přenášejí přes pánev na trup člověka a vyvolávají pohybový vzor pánve a trupu jako při lidské chůzi. (Müller, 2014).

HTFE může fungovat i jako podpůrná metoda. Podpůrná proto, že není zařazována samostatně. S handicapovaným je zapotřebí cvičit i jiným způsobem, u dětí je nejčastěji využívána reflexní terapie podle profesora Vojty. V kombinaci s HTFE je terapie velmi účinná. Konečná věková hranice pro hipoterapii není určena, důležitější je váha klienta pro jeho snazší usazení a udržení se na koni a bezpečnost jak pro klienta, tak pro koně. Maximální váha klienta se udává 1/8 váhy koně, tj. 75 – 90 kg (Müller, 2014).

2.1.1 Etapy HTFE

První etapa je, z hlediska ovládnání koně klientem, pasivní. Klient se adaptuje na pohyb koně, vnímání jeho pohybů a nastolení pohybového posturálního vzoru. Klient navazuje s koněm kontakt, který je spojen s psychologickými zážitky.

Druhou etapou je aktivní řízení koně klientem. Klient se musí naučit povely a pobídky – různé signály, hlasové pobídky, na které bude kůň reagovat, ale také ho respektovat. (Müller, 2005).

2.1.2 Průběh HTFE

Model hipoterapeutické jednotky dle Alexandry Vosátkové:

1. Příchod pacienta,
2. přivítání, orientační kontrola zdravotního stavu, nasazení přilby,
3. posazení na koně,
4. vlastní terapie,
5. sesednutí z koně, rozloučení s koněm,
6. sejmutí přilby, zápis dokumentace, rozloučení,
7. odchod z jízdárny (Vosátková, 2007).

HTFE probíhá v hiporehabilitačním středisku, které je většinou vybaveno jak venkovní, tak krytou jízdárnou. Jednotka HTFE může probíhat také na rovném terénu v přírodě. Pro průběh terapie je nejlepší venkovní jízdárna, protože klient vnímá své okolí a reaguje na podněty plynoucí z pobytu na čerstvém vzduchu. U pokročilejších klientů je možné využívat přílehlý terén hiporehabilitačního centra včetně mírných kopců, kdy je klient nucen reagovat na změny těžiště. Za připravenost koně na terapeutickou jednotku odpovídá cvičitel. Při hipoterapii se sedlo využívá jen výjimečně. Sedlo totiž neumožňuje přímý kontakt jezdce s koněm, který je při terapii žádoucí. Kůň je proto většinou vybaven pouze dečkou, která je uchycena obříšníkem, případně madly (Müller, 2014).

2.1.3 Tým HTFE

Při realizaci nesmí chybět fyzioterapeut nebo ergoterapeut se specializačním kurzem Hipoterapie, Hiporehabilitace nebo Hipoterapie ve fyzioterapii a ergoterapii – provádí a vede vlastní lekce HTFE – vybírá koně pro klienta, určuje polohu na koni, tempo kráčejícího koně a délku terapie i celé intervence. Musí být přítomen při každé terapeutické jednotce. Společně s fyzioterapeutem se na HTFE podílí i asistent, který je proškolený a pomáhá s naplněním terapeutických cílů, dále vodič koně, který vede koně během

jednotky HTFE. Důležitý je i cvičitel koní pro hiporehabilitaci, který připravuje koně pro hiporehabilitační účely. V neposlední řadě je důležitý hiporehabilitační kůň, který je speciálně vybraný, vycvičený pro hiporehabilitační účely, musí absolvovat Specializační zkoušku pro koně a pony zařazené do hiporehabilitace. V průběh HTFE je kůň vždy veden vodičem, který zodpovídá za koně během terapie. Kůň je veden dvěma způsoby. Prvním možností je vedení na dvou lonžích, kdy vodič jde za koněm a řídí ho zezadu. Druhým způsobem je vedení koně u hlavy (ČHS, 2019).

Při výkonu HTFE dochází často k chybám, které jsou většinou zaviněny nedokonalým přístupem nevzdělaného a neproškoleného hiporehabilitačního týmu. Nejčastější chyby:

- Nedodržování bezpečnostních předpisů (nošení bezpečnostní přilby),
- chybná nebo žádná dokumentace,
- nedostatečná korekce sedu, nebo naopak nadměrná fixace klienta,
- příliš mnoho cvičení,
- příliš dlouhá terapie i přes únavu klienta,
- nesprávné využívání poloh,
- nejasná pravidla pro zúčastněné včetně kompetencí,
- chybná nebo žádná příprava koně,
- nekompletní nebo dostatečně neproškolený tým (Müller, 2014).

2.2 Hipoterapie v psychiatrii a psychologii – HTP

HTP je odvětví hiporehabilitace, které pomáhá lidem s duševními nemocemi nebo s psychickými potížemi, které je doprovází v obtížných životních situacích (ČHS, 2021c).

Léčbou duševních nemocí se zabývá lékařský obor psychiatrie, který úzce souvisí s psychologií. Psychologie je aplikovaná psychologická disciplína, která působí v oblasti zdravotnictví a je součástí komplexní péče o duševní zdraví a lidskou psychiku. Psychoterapie je způsob pomoci, která směřuje ke zmírnění nebo odstranění psychických obtíží člověka při zvládání složitých životních situací a napomáhá k seberozvoji (ČHS, 2021c).

HTP řadíme do integrativních směrů psychoterapie, která je součástí komplexních léčebných postupů. HTP je založena na využití koně a jeho specifických vlastností v léčebném procesu k pozitivnímu ovlivnění duševního stavu klienta. Současně mu pomáhá k vytváření si citových vazeb, které klientovi chybí, případně slouží jako náprava

postojů k okolí. Je možné při HTP využít širokou nabídku možností prostředí okolo koně – jezdecké stáje, pobyt s koněm v přírodě, samotný kontakt s koněm, vzájemná interakce. Léčba může pokrývat velkou škálu forem psychoterapie – logoterapie, rodinná terapie, dynamická psychoterapie, psychodrama, je možné využívat i prvky kognitivně behaviorálních přístupů, existenciální analýzy a dalších psychodynamicky orientovaných směrů (ČHS, 2021c).

2.2.1 Indikování klientů

Nejčastější indikování klienta pro HTP probíhá přes psychiatra. V neziskových nestátních organizacích písemně indikuje klienta pro HTP praktický lékař nebo lékař specialista, u dětí je nutná zpráva z pedagogicko-psychologické poradny nebo od speciálního pedagoga. Do terapie může být zařazen pouze klient, který byl prokazatelně očkovan proti tetanu (ČHS, 2021c).

2.2.2 Terapeut v HTP

Odborným garantem může být lékař se specializací v oboru psychiatrie, nebo klinický psycholog, terapeut s psychoterapeutickým výcvikem akreditovaným MZ ČR, psychiatrická sestra se specializačním kurzem LPPJ, PPK nebo HTP. Specializační vzdělání navazuje na nutnost minimálně středoškolského vzdělání s maturitou. Minimální věk terapeuta je 21 let. Jako v předchozím odvětví, tak i zde je tým složen i z dalších členů – cvičitel koní, vodič a asistenti (ČHS, 2021c).

2.2.3 Aplikace HTP

Terapeut za pomoci koně působí na různé oblasti psychiky klienta. Podstata působení spočívá ve vytváření motivační interakce klient – kůň – terapeut či vzájemné interakce mezi klienty. Zle lze využít skupinové dynamiky, pokud se jedná o skupinové terapie, sebereflexe klientů, relaxace. Kůň slouží jako prostředním při terapeutickém procesu, který pomáhá terapeutovi u klientů s duševními onemocněními a psychickými potížemi:

- Motivuje klienty ke změně,
- rozvíjí a aktivizuje kognitivní funkce, tzn. paměť, myšlení, řeč, koncentraci, pozornost,
- při sebepoznání a poznání svých možností, schopností, dovedností,
- jako zdroj emocionální podpory a aktivizace celého organismu jako po stránce fyzické (rozvoj motorických funkcí, dobrá koordinace pohybů), tak i psychické (pouhá součást nějaké řízené aktivity),

- v rámci práce ve skupině rozvíjí sociální dovednosti (komunikace, kooperace mezi klienty, kůň sám vymezí hranice, kam mohou klienti při manipulaci s ním až zajít),
- v neposlední řadě má pro klienty kontakt s koněm i relaxační efekt, lze provádět i relaxační cvičení na hřbetě koně.

I když většina principů a způsobů práce jsou podobné HPSP, příběhy klientu jsou jiné, často komplikovanější a těžší. Neexistuje žádné jednotné schéma, je zde zapotřebí velká míra flexibility, variability a nápaditosti. Každý z pacientů je jiný, každý potřebuje vždy individuální přístup (ČHS, 2021c).

2.2.4 Účinky HTP

HTP se řadí do prožitkové psychoterapie, kde má kůň úlohu spoluterapeuta. Stejně jako lidé i koně mají rozvinutou sociální komunikaci, i když společenský život koní je jednodušší a jednoznačnější, pro klienty tím pádem čitelnější. Kůň navazuje také sociální kontakty a vazby v rámci svého stáda, i nás lidi přijímá jako členy svého stáda, což můžeme využívat při psychoterapii při tvoření sociálního kontaktu a při podpoře komunikace (ČHS, 2021c). Jak jsem již zmiňovala kůň zde tvoří tzv. spoluterapeuta, díky kterému může pomoci navázat důvěrnější vztah k terapeutovi a okolí. Často velmi rychle pomohou odbourat počáteční obavy klientů z nového prostředí, z posuzování tělesných či duševních nedostatků. Kůň nedělá rozdíly mezi lidmi, nenahlíží na lidi jako na někoho, kdo vypadá nebo se chová odlišně. Pro koně je důležité především to, jak se k němu člověk chová v danou chvíli, nehodnotí žádné postižení. Nabízí prostor pro zkoumání vlastního chování ne-konfrontačním způsobem, díky kterému lze snáze dosáhnout rozvoje verbální i neverbální komunikace (ČHS, 2021c).

2.2.5 Formy terapie

Terapie je možné provádět individuálně nebo skupinově. Častěji převládá forma skupinová, kde se mohou klienti naučit spolupracovat a pomáhat si s ostatními nebo si naopak nechat od druhých pomoci. Pokud mají klienti společný zájem a mají kolektivní aktivitu, dopomáhají si k odstranění projevů agresivity i případných antipatií. Aktivita spojená s koněm vede ke stimulaci kognitivních funkcí, je zapotřebí koncentrace pozornosti, paměti a rozhodnosti při řešení různých situací. Práce s koňmi je atraktivní především svou různorodostí nejen při terapeutických metodách. S koněm lze pracovat ze země, jezdit a cvičit na něm, absolvovat procházky do přírody, využívat různých pomůcek pro práci či hry nebo se starat o základní potřeby koně a zázemí stáje.

Důležité je vnímat to, že kůň zrcadlí člověku jeho vlastní chování a vztahové problémy, každý člověk si u každému koně i v životě musí své místo vybojovat sám. I sebelíp vychovaný kůň potřebuje ukázat, kde jsou mantinely, záleží na každém z nás, kam koně pustíme.

Během terapeutické jednotky není kůň jediným elementem pro terapii, záleží i na atmosféře ve stáji a přístupu personálu. Pro terapeuty je klíčová především trpělivost, kterou musí mít při práci s klienty. Důležité je i rozvržení jednotlivých terapií, dbát na individuální přístup ke klientům, začleňovat úkoly nejjednodušší po ty složitější postupně. Vždy záleží na aktuálním stavu klienta, jeho fyzické i psychické kondici. Důležité je to, aby během terapie klient zažil spokojenost, odreagoval se od svých problémů a měl možnost posílit své sebevědomí. Klienti potřebují trpělivý přístup, prostor pro rozhovory, naslouchání a také zažívat situace, kde budou úspěšní. Klient by nikdy neměl odcházet z terapie s pocitem neúspěchu či prohry. Pokud se klientovi podaří správně manipulovat s koněm, znamená to pro něj i vítězství nad sebou samým. Pravidelná docházka ke koním a možnost účastnit se terapie znamená pro klienty významné zlepšení celkové kvality jejich života (ČHS, 2021c).

2.3 Hiporehabilitace v pedagogické a sociální praxi - HPSP

Dříve se tomuto odvětví říkalo Aktivity s využitím koně a je to odvětví, které je pro mne nejbližší, co se týče realizace mé praktické části diplomové práce. Na realizaci HPSP je nutné být certifikovaným instruktorem (pedagogické, sociální nebo zdravotně-sociální vzdělání). Instruktor využívá kontakt a interakci s koněm společně s prostředím, které je pro koně určené jako prostředek k motivaci, výchově, aktivizaci a vzdělávání lidí se specifickými potřebami. HPSP má pomáhat lidem se zdravotním znevýhodněním nebo specifickými potřebami, nejčastěji v oblasti rozvoje sociálních schopností a dovedností. Pro klienty je i důležitá role prostředí, kde se v rámci terapie nachází, kde jsou dána jasná pravidla chování, spolupráce ve skupině i kontakt se zvířaty (správné zacházení, čištění, vodění, plnění jednotlivých úkolů včetně jízdy na koni). Toto jsou velmi důležité faktory, které působí na klienty. Proces HPSP, který je zaměřený na klienty s mentálním, smyslovým či fyzickým znevýhodněním, obrovsky pomáhá klientům začlenit se do běžného života. Díky HPSP klienti lépe navazují nové kontakty rozvíjí svou fyzickou kondici, terapií jim navozuje pozitivní změny v psychice. HPSP pomáhá i dalším lidem, já osobně mám zkušenosti s pomocí u lidí/děti s poruchami chování nebo učení, lidí z rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny. Přináší samozřejmě mnoho i dětem z běžné

populace. Kromě možnosti pozitivního a smysluplného trávení volného času přináší HPSP posílení sebevědomí a pozitivních osobnostních vlastností, také je zde umožněna a často i vyžadována spolupráce, která se v přítomnosti koní velmi dobře trénuje (ČHS, 2021d).

2.3.1 Cíle HPSP

HPSP působí zejména v oblasti pedagogiky a sociálních služeb. Zvíře působí jako motivační a sociálně aktivizační prvek. Oblasti, které je možné díky HPSP rozvíjet podle České hiporehabilitační společnosti jsou (ČHS, 2021d):

- Sociální schopnosti a dovednosti
 - o Posílení pozitivních osobnostních vlastností,
 - o spoluvytváření hodnotového systému,
 - o nácvik komunikace,
 - o nácvik schopnosti spolupracovat,
 - o prožití pocitu sounáležitosti – členství ve skupině.
- Snížení rizika sociálního vyloučení
 - o Navázání nových kontaktů,
 - o posílení kontaktů v rodině,
 - o pomoc při zapojení do běžného života,
 - o aktivizace jedince.
- Psychická kondice
 - o Rozvoj kognitivních funkcí,
 - o posílení sebevědomí,
 - o navození pozitivních změn v psychice,
 - o možnost relaxace a odpočinku.
- Pozitivní ovlivnění chování
 - o Zlepšení schopnosti sebekontroly,
 - o zlepšení soběstačnosti.
- Zlepšení zdraví a fyzické kondice
 - o Normalizace svalového napětí,
 - o zlepšení pohybové koordinace a rovnováhy,
 - o rozvoj fyzické kondice.
- Usnadnění edukačních procesů
 - o Zážitková pedagogika – HPSP lze využít v mnoha edukačních procesech jako motivačního prvku.

- Pozitivní a smysluplné trávení volného času (ČHS, 2021d).

2.3.2 Tým HPSP

I zde je nutné být kvalifikovaný instruktor pro HPSP, se kterým na celé terapii spolupracuje i asistent pro HPSP a instruktor jezdeckví pro hiporehabilitaci. V neposlední řadě je důležitou částí týmu také hiporehabilitační kůň, který je speciálně vycvičený. Vzdělávání pro instruktora HPSP je minimálně středoškolské s maturitou, pedagogické vzdělání všech stupňů nebo jiné vzdělávání doplněné o pedagogické minimum, asistent pedagoga, sociální pracovník, pracovník v sociálních službách, vzdělání ve zdravotně-sociální oblasti, absolvent zooterapeutických oborů VŠ nebo psycholog, lékař, terapeut s absolvovaným akreditovaným psychoterapeutickým výcvikem. Dále musí instruktor pro HPSP absolvovat kurz Hiporehabilitace v pedagogické a sociální praxi pod ČHS (ČHS, 2021d).

2.4 Parajezdeckví

Parajezdeckví je sportovní disciplína určená pro handicapované jezdce, kteří se chtějí věnovat aktivnímu sportování i přes svá omezení. Možnosti, které mají, se v poslední letech značně navýšily. Mezi disciplíny parajezdeckví patří paradrezura, paravoltiž, parawestern, paravozatajství, paraparkur. Tyto sportovní disciplíny se realizují na rekreační i závodní úrovni. Pro přípravu koní do „para“ sportu je potřeba kůň speciálně vybraný a trénovaný, je zde potřeba zajistit co možná největší možnost bezpečnosti pro jezdce. Trenér dostane informace o zdravotním stavu jezdce, přizpůsobí tomu tak celý trénink koně. Stejně jako v předchozích odvětvích i zde je zapotřebí pomocníků, kteří budou pomáhat jezdcům s veškerými úkony, které jsou spojeny s parajezdeckvím. Zde se jedná také o vyškolené pomocníky, ovšem většina z nich spolupracuje na dobrovolnickém základě. Některé soutěže upravují pravidla pro soutěžící s handicapem, některé naopak pravidla neupravují, soutěží společně jezdci se zdravotním znevýhodněním i bez zdravotního znevýhodnění na stejné úrovni. Vždy je dbáno na maximální dodržování bezpečnostních opatření a pravidel (ČHS, 2021e).

3 Kůň pro hiporehabilitaci

Kůň, který bude provádět jednotlivé hiporehabilitační úkony s pacienty, musí projít dlouhou a intenzivní přípravou a průpravou, než je schopen zahájit samotnou rehabilitaci. Proto bych se ráda v této kapitole zmínila o základních parametrech, které určují a následně vytvářejí spolehlivého hiporehabilitačního koně. Veškerá příprava a trénink koně pro hiporehabilitaci by měl být založen na absenci spěchu, trestů a hrubého zacházení s koněm, je potřeba postupně navyšovat požadavky na koně tak, aby měl dostatek času a prostoru jednotlivé povely a cviky zažít, zautomatizovat si a najít si v nich svůj balanc (Pipeková, Vítková, 2000).

3.1 Vhodný kůň a jeho výběr

Pro hiporehabilitaci je velmi důležité vybrat a vycvičit kvalitního koně, který má především vyrovnanou povahu, pevnou kostru a pravidelný pohybový mechanismus (měkká, klidná chůze s dlouhým krokem, pomalý přirozený klus a krátký cval). Kůň by neměl přesáhnout výšky 150 cm, měl by mít širší krk, užší průměr hrudníku, málo vystupující kohoutek. Nejvhodnější pro tuto práci jsou valaši, kteří jsou oproti klisnám a hřebcům více vyrovnaní. Také je vhodné, aby byl kůň starší, zkušenější, zvyklý na veškerou manipulaci. Kvalitní kůň ovšem nestačí. Musí mít i příslušný, důsledný a dlouhodobý výcvik, potřebuje si zautomatizovat mnoho situací (nasedání, sedláni, sesedání, veškerá manipulace, zvykání na všechny rušivé podněty apod.). Je zapotřebí, aby se vše kůň naučil se zdravým cvičitelem a jezdcem, poté můžeme začít se zvykáním na handicapovaného klienta. Neexistuje žádné univerzální plemeno, které by bylo nejlepší. Výběr koně je velmi individuální a záleží jak na výcviku, který kůň od malička absolvuje, tak na jeho povaze (Müller, 2005).

Nejdůležitější požadavky, které jsou kladeny na koně pro všechny druhy terapií:

- Kůň musí být zdravý, psychicky stabilní.
- Kůň musí být připraven pro hiporehabilitaci předchozím výcvikem.
- Kůň musí být zvyklý na pohyb lidí okolo něj, klidný při ošetřování, neagresivní.
- Velice důležitá je psychická odolnost, adaptace na prostředí, různé zvuky, nebojácnost a nelekavost.
- Kůň by měl být nezávislý na ostatních koních a ochotně pracovat samostatně.
- Měl by být lehce ovladatelný.

- Je důležité, aby byl zvyklý i na různé neobvyklé činnosti a podněty, se kterými se může setkat během (Müller, 2005).

Česká hiporehabilitační společnost ve svém Řádu pro ochranu zvířat uvádí podmínky, které musí každý kůň splňovat. V hiporehabilitaci smí pracovat pouze klisny a valaši, hřebci se používat nesmí. Dle Řádu v hiporehabilitaci může pracovat kůň starší 5 let – vychází z psychické vyzrálости a stability koně. Dalším požadavkem je zdravotní stav a charakter koně. Všechny tyto faktory společně s dalšími v Řádu se hodnotí při Hiporehabilitačních zkouškách, které musí kůň absolvovat (ČHS, 2021f).

Výběr koně souvisí také s tím, za jakým účelem koně vybíráme. Liší se, zda potřebujeme koně na hipoterapii ve fyzioterapii a ergoterapii nebo koně pro hipoterapii v psychiatrii a psychologii a hiporehabilitaci v sociální a pedagogické praxi. U koně určeného na HTFE je základním požadavkem korektní exteriér a dokonalá mechanika pohybu, která je klíčovým faktorem pro práci s handicapovanými za účelem zkvalitnění či uvolnění pohybového aparátu. Kůň musí mít také kvalitní pohyb hřbetu, který musí mít po dobu jízdy neustálé pružný. Dobrý charakter je nedílnou součástí pro kvalitního koně, který bude využívám pro HTFE. Na rozdíl od HTFE je u HTP a HPSP základním požadavkem výborný charakter koně, který je schopen být ve zvýšeném kontaktu se člověkem, je psychicky odolný, má dobrý zdravotní stav a v neposlední řadě má také korektní mechaniku pohybu. Při výběru koně pro HTP a HPSP se zamýšlíme i nad temperamentem koně a jeho sociální hierarchií stáda koní, ve kterém žije. Jelikož se zde využívá interakce kůň – člověk, je důležité vědět, jaké chování je potřeba u klienta podporovat – dominance, submisivita, protože se může chování a reakce koně odrážet jako zrcadlo ve vztahu k člověku (ČHS, 2021f).

3.2 Výcvik koně pro hiporehabilitaci

Základními faktory, které ovlivňují samotný výcvik koně pro hiporehabilitaci jsou podle České hiporehabilitační společnosti (2021):

- věk koně,
- stupeň výcviku,
- minulost koně,
- temperament a inteligence koně.

Samotný výcvik nelze přesně dopodrobna popsat, protože každý kůň je jiný a vyžaduje individuální přístup. Všechny výše zmiňované faktory hrají roli v tom, jak bude postupovat trénink a příprava koně na hiporehabilitaci (ČHS, 2021f).

Z mé vlastní zkušenosti raději připravuji koně od mladého věku, kdy kůň ještě není „zkažen“ výcvikem jiných. Od začátku je možné si koně trénovat podle svých představ než koně, který má již za sebou jinou formu výcviku. Z počátku výcviku dbáme především na to, aby si kůň ke člověku vybudoval důvěru, získal sebedůvěru, posiloval jistotu, pocit bezpečí a budoval vzájemného respektu, po případě se zaměřujeme na odbourání nežádoucího chování. Celý výcvik by měl být založen na klidné a nenásilné práci, kdy by si měl kůň veškerou manipulaci zažít, případně okoukat od zkušených, najít si svůj vlastní prostor pro práci a zautomatizovat si jednotlivé pokyny a cviky.

Kůň, který bude pracovat v hiporehabilitaci, by měl před začátkem samostatného působení zvládat následující části, ze kterých je výcvik složen:

- **Práce ze země** – slouží jako prostředek pro získání důvěry a respektu mezi koněm a člověkem. Toto je první část výcviku, která by se neměla přeskočit, bez pevných základů ve výcviku nemůžeme dále učit koně novým a složitějším věcem, natož ho nechat pracovat v hiporehabilitaci (ČHS, 2021f).
- **Práce pod sedlem, práce na dvou lonžích a lonžování** se sice úplně neuplatní při samotné hiporehabilitaci, slouží především pro udržení a získání kondice koně. Důležité je také správné posílení hřbetu a správná rovnováha koně. Jiný druh práce pro koně znamená také značnou relaxaci a uvolnění od každodenní náročné práce. Dobré je i zapojit práci v terénu, gymnastickou či jinou formu práce (ČHS, 2021f). Já ráda u mých koní využívám kromě zmíněných variant také pozitivní metodu tzv. „pozitivku“, při které využívám tenisový míček a kliker. Kůň má za úkol se dotknout nosem míčku, následně zazní kliker, po kterém přijde odměna v podobě pamlsku. Kůň práce/hra baví, zrelaxuje se a přijde na jiné myšlenky.
- **Příprava pro práci vykonávání HR** – příprava se zabývá činnostmi, které bude kůň využívat během svého působení v HR – přistupování k nástupní rampě, vyčkání v nehybné poloze během manipulace s klientem, možnost klidné manipulace v úkonech spojených se samotnou HR. Výcvik by měl koně připravovat na situace, se kterými se může kůň setkat během lekcí i v každodenním životě – klient na

invalidním vozíku, manipulace s pomůckami, které klient potřebuje pro svůj pohyb, různé hlasové projevy, příjezd auta, pobíhání psů, zvířat, děti atd (ČHS, 2021f).

- **Zápřah a těžký tah** – slouží především jako zpestření výcviku, ale někteří instruktoři ho zařazují jako práci v rámci HTP a HPSP (ČHS, 2021f).

3.3 Zatížení koní v hiporehabilitaci

Ve sportovních odvětvích, kde se používá kůň, je kladena zátěž na koně především fyzická. Oproti tomu v hiporehabilitaci sice kůň nepodává vysoké fyzické výkony, ale zátěž je zde psychická. Je velmi důležité se koni věnovat i mimo hiporehabilitace a dopřát mu dostatek jiných podnětů a řádnou relaxaci. Stejně jako při fyzických výkonech je důležité i u psychicky náročné práce koně myslet na to, že nemůže pracovat celý den, potřebuje dostatek prostoru na odpočinek. Záleží vždy na typu práce, kterou kůň provádí (ČHS, 2021f).

Délka práce koně v jednotlivých oblastech hiporehabilitace vzhledem k cílové skupině podle České hiporehabilitační společnosti:

- Kůň při Hipoterapii v psychiatrii a psychologii – maximální délka práce jsou 2 hodiny denně.
- Kůň při Hipoterapii ve fyzioterapii a ergoterapii – maximálně 4 hodiny denně s minimálně dvouhodinovou přestávkou po dvou hodinách.
- Kůň v Hiporehabilitaci v sociální a pedagogické praxi – maximálně 3,5 hodiny. Zde záleží na tom, s jakou skupinou kůň pracuje:
 - Klienti s mentálním postižením – maximálně 1,5 hodiny denně s alespoň hodinovou přestávkou po 30 minutách práce.
 - Klienti se specifickými poruchami chování – maximálně 2 hodiny denně s dvouhodinovými přestávkami po každé hodině činnosti.
 - Ostatní klienti – maximálně 3,5 hodiny denně, s alespoň 30 minutovými přestávkami po každé hodině práce.

Po každé hiporehabilitační práci by měl mít kůň možnost být ve stádě s ostatními koňmi alespoň dvě hodiny pro dostatečný odpočinek a relaxaci. Jednou týdně by měl mít kůň úplně volno. I já u svých koní volím variantu úplných prázdnin, kdy minimálně 14 dní i déle mají absolutní volno. Většinou se jedná o volno v zimních měsících.

V hiporehabilitačních střediscích, pokud jim to provozní podmínky dovolí, dávají koním prázdniny na určitou dobu i v letních měsících.

Všechna tato opatření jsou důležitá proto, abychom umožnili koni spokojený život s tím, že ho bude jeho práce bavit a bude chtít ochotně spolupracovat (ČHS, 2021f).

3.4 Péče o koně v hiporehabilitaci

V neposlední řadě je také důležitá péče o koně, která vyžaduje i dostatečnou výživu a pravidelný dohled veterináře a podkováře.

Na krmení a celkovou výživu koní je v každé stáji trochu jiný pohled, je to velmi individuální záležitost. Základní faktorem u koní v hiporehabilitaci je ale to, že mají méně fyzicky náročnou práci. Proto není potřeba, aby dostávali vysokoenergetická krmiva, která by u nich zbytečně zvyšovala potřebu nadměrné aktivity. Základem každé stravy koně je luční seno neboli objemové krmivo, případně pastva samotná, pokud má středisko dostatečné prostory. V dnešní době se již využívají i jiné druhy sena – vojtěškové, senáž, senné a vojtěškové úsušky. Včetně objemového krmiva se také koním může dopřát jaderné krmivo v podobě granulí nebo směsí obsahující kukuřičné a ovesné slupky. Pro každého koně je potřeba najít ideální typ jaderného krmiva, který mu bude vyhovovat. Nesmíme samozřejmě opomenout neomezený přístup k pitné vodě, který by měl být doplněn o minerální látky, které jsou obsaženy v lizových nebo minerálních solích (ČHS, 2021f).

Každý majitel koně má povinnost nechat koně každý rok naočkovat proti tetanu a chřipce (aktuálně ještě doporučuji očkování proti herpes viru, který je v posledních letech rozšířen ve střední Evropě a napadá především dýchací ústrojí koní), dvakrát do roka by měl být každý kůň odčerveny. Každý kůň také potřebuje péči o kopyta, která se provádí v rozmezí 5 – 8 týdnů. Z vlastní zkušenosti bych také zdůraznila nutnost pravidelné kontroly koně fyzioterapeutem a zubařem. Veškeré veterinární úkony by měly být zaznamenány v očkovacím průkazu koně (ČHS, 2021f).

4 Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

V rámci mé diplomové práce jsem v praktické části pracovala s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, proto bych ráda tuto kapitolu věnovala jejich diagnózám. Vybrala jsem pouze konkrétní diagnózy, které se týkaly skupiny vybraných dětí, s níž jsem pracovala.

„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření. Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením.“ (školský zákon č. 561/2004 Sb. §16 ve znění pozdějších předpisů). Pojem dále upravuje vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Jednotlivé skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami podrobněji vysvětluje dokument MŠMT z roku 2017:

- **Žáci s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zdravotního stavu**, mezi které řadíme žáky s tělesným, zrakovým a sluchovým postižením, žáky s kombinovaným postižením a žáky se zdravotním oslabením, dlouhodobou nemocí či lehčími zdravotními poruchami vedoucím k poruchám učení.
- **Žáci s vadami řeči**, mezi které řadíme poruchy zpracování jazykové informace, jak na jejím příjmu, tak při její produkci.
 - Afázie: porucha produkce nebo porozumění řeči.
 - Dysfázie: porucha produkce nebo porozumění řeči (lehčí než afázie).
 - Dysartrie: porucha artikulace.
 - Dyslalie: patlavost dětí u opožděného vývoje řeči.
 - Mutismus: němota.
 - Ataktická (Skandovaná) řeč u poruch mozečku.
- **Žáci se specifickými poruchami učení, pozornosti a chování**
 - **Poruchy učení**, tj. dyslexie, dysortografie, dysgrafie, dyskalkulie, dysmúzie, dyspinxie, dyspraxie, způsobují výukové obtíže ve vzdělávání v důsledku nedostatečně rozvinutých schopností žáků.

- **Poruchami pozornosti** rozumíme především **poruchu pozornosti ADD**, pro kterou jsou typické problémy s organizací aktivit a řešením úkolů vyžadujících soustředění, obtíže s vnímáním pokynů, obtíže postupovat podle instrukcí a dokončit zadané úkoly a **poruchu pozornosti s hyperaktivitou ADHD**, která je charakteristická nepřiměřeným stupněm pozornosti, hyperaktivity a impulzivity. Obtíže jsou často spojené s neschopností dodržovat pravidla chování a provádět opakovaně po delší dobu určité pracovní výkony.
- **Poruchami chování** rozumíme negativní odchylky v chování od normy, kdy žák nerespektuje normy chování na úrovni, která odpovídá jeho věku a rozumovým schopnostem.
- **Žáci z odlišných kulturních a životních podmínek**, mezi které řadíme žáky pocházející z prostředí s nízkým sociálně kulturním statusem, žáci s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou.
- **Žáci, jejichž mateřským jazykem není čeština** tvoří samostatnou skupinu mezi žáky z odlišného kulturního prostředí a životních podmínek. Jedná se o heterogenní skupinu dětí, jejichž rodiny splňují podmínky pro pobývání na území České republiky (rodiče s dlouhodobým pracovním vízem, žadatelé o azyl či mezinárodní ochranu apod.)
- **Žáci nadaní a mimořádně nadaní, pokud mají přidružené speciální vzdělávací potřeby**
„Žáci nadaní a mimořádně nadaní tvoří na základě vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných samostatnou skupinu. Za nadaného žáka se považuje žák, který při adekvátní podpoře vykazuje ve srovnání s vrstevníky vysokou úroveň v jedné či více oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech.

Za mimořádně nadaného žáka pak žák, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami 3 oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech.

Žáci nadaní a mimořádně nadaní jsou považováni za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, jen v případě, že mají přidružené speciální vzdělávací

potřeby. Typicky žáci s takzvanou dvojí výjimečností. Mezi nejobvyklejší kombinace rozumového nadání a speciálních vzdělávacích potřeb patří:

- *Nadání a specifické vývojové poruchy učení (například dyslexie, dysortografie, dysgrafie).*
- *Nadání a poruchy pozornosti (ADHD, ADD).*
- *Nadání a Aspergerův syndrom. “ (MŠMT, 2017, nestr.)*

Jednotlivé diagnózy jsem zde zvolila z důvodu prohloubení mých informací a znalostí o dětech, se kterými jsem se setkávala v mé praktické části diplomové práce.

4.1 Dítě s ADHD

ADHD je zkratka anglického označení Attention Deficit Hyperactivity Disorder, v překladu do českého jazyka se překládá jako hyperkinetická porucha. Jedná se o jednu z poruch chování, kterou doprovází výrazné problémy s pozorností, impulzivitou a nadměrnou aktivitou (Barkley a Murphy, 2006). Je důležité rozlišovat poruchu pozornosti a hyperaktivitu, protože kromě ADHD se zde vyskytuje porucha ADD neboli Attention Deficit Disorder, která je označována za poruchu pozornosti ne poruchu spojenou s hyperaktivitou (Tomáš, Marková, 2014).

„ADHD je vývojová porucha charakteristická věku dítěte nepřiměřeným stupněm pozornosti, hyperaktivity a impulzivity. Potíže jsou chronické a nelze je vysvětlit na základě neurologických, sensorických nebo motorických postižení, mentální retardace nebo závažných emočních problémů... Tyto evidentně biologické deficity ovlivňují interakci dítěte s rodinou, školou a společností“ (Zelinková, 2003, s. 93).

4.1.1 Projevy a výskyt ADHD

K základním projevům ADHD patří porucha pozornosti, hyperaktivita a impulzivita.

- **Porucha pozornosti** - Projevuje se ve všech činnostech. Má za následek, že učení pro děti s ADHD je velmi náročné, netýká se jen práce ve škole, ale také motorických schopností a praktických dovedností, ale také komunikačních dovedností. Jedinec má problém udržet soustředěnost, je snadněji vyrušitelný, po vyrušení mu trvá delší dobu, než se opět vrátí k původní činnosti, trpí zapomnětlivostí, stále něco ztrácí a hledá, kam si co založil. Dítě je roztěkané, dělá časté chyby z nepozornosti, neudrží dlouho pozornost při plnění úkolu, je snadno

unavitelné. Vypadá, že neposlouchá, co mu říkáme, nedokáže postupovat podle pokynů nebo dokončit úkol, ztrácí věci, dá se vyrušit vnějšími podněty.

- **Hyperaktivita** - Úroveň pohybové aktivity roste do tří let věku – proto je těžké v tomto věku dítě jednoznačně diagnostikovat. Většinou se odlišnost dětí s ADHD výrazněji projeví až po nástupu do školy – na dítě jsou kladeny větší požadavky například zůstat sedět na místě. Hyperaktivita se projevuje tak, že dítě neumí být delší dobu v klidu, pobíhá, poskakuje, vrtí se, stále mluví a vydává zvuky občas i ze spánku. Trvale vykazuje nadměrnou motorickou aktivitu, je nadměrně hlučné.
- **Impulzivita** - Neboli neschopnost zamezit reakci na impuls. Děti s ADHD nedokáží ovládnout své reakce na signály, podněty nebo události nesouvisející s tím, co právě dělají. Jejich chování často působí jako schválnost, přestože mají nevinné a dobré záměry (Josefová Višková, 2018).

Výskyt ADHD/ADD je v dětské populaci odhadováno okolo 3-10 % dětí školního věku. Častější je výskyt poruchy u chlapců než u dívek, nejčastější udávaný poměr je 6:2. Projevy poruchy jsou zpravidla méně nápadné u dívek. V polovině případů příznaky přetrvávají do dospělosti, tedy nikdy nezmizí. Zde se už nejedná více o hyperaktivitu než pocit nevyrovnanosti, impulzivitu, neklid a poruchy pozornosti (Goetz, 2019). Děti s diagnostikovanou ADHD často v období pubescence výrazně syndrom omezují a ovlivňuje. Často jsou ovlivněny i při výběru dalšího studia i zaměstnání (Apatajita, 2013).

4.1.2 Možné příčiny

Vznik ADHD nebyl zatím plně objasněn. Na vzniku se podílí mnoho faktorů – bio – psycho - sociální porucha (interakce biologického a psychologického základu jedince se společenským prostředím).

- **Biologické příčiny** – Drobné **difúzní poškození mozku** vznikají v období vývoje a zrání CNS (příčinou je většinou hypoxie – krvácení do mozku, například nepříznivý zdravotní stav matky v těhotenství, komplikace po porodu, nedonošenost – nezralá mozková tkáň je velmi zranitelná, úrazy, infekční a horečnatá onemocnění po porodu). **Genetické dispozice** – u rodičů s ADHD je 50 % pravděpodobnost, že jejich děti budou trpět obdobnými potížemi. **Toxiny z vnějšího prostředí** – např. potravinářská aditiva – látky, které se přidávají do potravin za cílem upravit jejich vlastnosti, nikotin – chtonická přítomnost nikotinu, zvyšuje uvolňování dopaminu (motivující chemikálie, pokud je uměle vpraven do

organismu, tak působí na nervovou soustavu – např. vede ke zrychlení tepu či zvýšení krevního tlaku) v mozku a způsobuje hyperaktivitu – 22 % matek dětí s ADHD jsou kuřačky.

- **Psychologické teorie** – Hyperaktivita je podmíněna současným spojením dispozice k tomuto chování a způsobem výchovy. Dítě s dispozicemi k nadměrné aktivitě, pohyblivosti, náladovosti stresované netrpělivým a nedůtklivým rodičem není schopno si vytvořit správné vzory chování a komunikace (Josefová Višková, 2018).

Příznaky ADHD dle Goetze (2019):

- dítě má potíže začít se soustředit,
- je snadněji vyrušitelné,
- po vyrušení mu může delší dobu trvat, než se vrátí k původní činnosti,
- zapomnětlivost (častěji než ostatní něco ztrácí, hledá, kam si co založilo nebo zapomene, že mělo něco udělat).

Hyperaktivita a ADHD dle Goetze (2019):

- dítě nevydrží v klidu,
- pobíhá,
- poskakuje,
- vrtí se,
- hraje si s rukama,
- pořád mluví a vydává zvuky (často i v noci, ve spánku).

Impulzivita a ADHD dle Goetze (2019):

- neuvážené jednání,
- vykřikování,
- skákání do řeči,
- nevhodné přerušování činnosti ostatních,
- v méně nebezpečné podobě působí obtíže v kolektivu,
- v nebezpečnější může mít za následek časté úrazy.

Další potíže spojené s ADHD dle Goetze (2019):

- poruchy chování,
- úzkosti,

- poruchy školních dovedností – dys poruchy,
- tiky apod.

4.2 Poruchy učení

Specifické poruchy učení dále SPU zahrnují dyslexii, dysortografii, dyskalkulii, dysmúzií, dyspraxii, dyspinxii. Všechny SPU jsou vrozené, nesouvisí s celkovou inteligencí jedince nebo nedostatečnými podněty či špatným vzděláním (Vágnerová, 2005).

Dyslexie – je nejčastější a nejznámější specifickou poruchou učení (Foltová, Portečová, Kukla, 2013). Dyslexie doprovází žáka při čtení, které je díky poruše pomalé, dělá žákovi obtíže, neodpovídá jeho inteligenci. Jedná se o neschopnost žáka naučit se číst díky běžným vyučovacím metodám. Nejčastějšími projevy dyslexie jsou problémy s rozpoznáním a zapamatováním si jednotlivých písmen, obtížné čtení víceslabičných a neznámých slov. Často také dyslexii doprovází váhavé čtení se značnou chybovostí, neadekvátní rychlosti či hlasitost čtení (Zelinková, 2003).

Dysgrafie – se projevuje obtížemi v oblasti psaní. Tvoří problémy s grafickou stránkou písemného projevu. Žák má sníženou schopnost osvojit si grafické tvary písma, text bývá často nečitelný. Písmo neúhledné, neuspořádané, objevuje se záměna pořadí písmen, často se pojí s absencí diakritiky (Trojanová, 2012).

Dyskalkulie – specifická porucha v oblasti matematických schopností. Žák v běžném vyučování s průměrnou inteligencí je neschopen se naučit počítat, neschopnost nesouvisí s poruchou logického myšlení nebo nesprávným pedagogickým vedením. Porucha může za problémy spojené s manipulací s čísly, číselné operace, matematické představy a geometrii. Jsou žáci, kteří mají oslabené jen některé části (Zelinková, 2003).

Dyspraxie – jedná se o specifickou poruchu motorických funkcí, která se projevuje nepřiměřenými pohybovými schopnostmi vzhledem k věku žáka. Objevují se zde problémy s jemnou a hrubou motorickou. Častěji se vyskytuje dyspraxie u chlapců (Bartoňová, 2004).

4.3 Charakteristika dětí s neurologickým onemocněním

Děti ve školním prostředí mohou být znevýhodněny i díky různým závažným onemocněním nebo vážným úrazům, jedním z nich je také epilepsie.

Slovo epilepsie pochází z řeckého slova epiionbanein, které znamená napadnout, uchvátit. Epilepsii označujeme jako záchvatovité onemocnění, patří do skupiny neurologických onemocnění. Epilepsie je nemoc chronická, ne vždy celoživotní, záleží na životním stylu a míře postižení. Onemocnění může nastat v jakémkoli věku. Epilepsie se charakterizuje spontánně opakujícími se záchvaty. „*Epilepsie je chronické postižení mozkové tkáně, které se projevuje opakovanými záchvaty různého charakteru, spojenými se změnou v oblasti prožívání, uvažování a chování, motorickými projevy a často i s poruchami vědomí*“ (Vágnerová, 2004, s. 134). V České republice žije kolem sto tisíc lidí s epilepsií (Šlapal, 2007).

4.3.1 Klasifikace epilepsie

Podle Vágnerové (2004) je dělení epileptických záchvatů rozlišitelné na idiopatické (primární), symptomatické (sekundární) a kryptogenní. Idiopatické záchvaty mají základ v genetickém zatížení, příčina je tedy pravděpodobně dědičného charakteru podmíněná neuronální abnormalitou. Může se jednat o velmi malé ložisko, které není možné běžnými metodami rozpoznat. Tento typ epilepsie se poprvé u pacienta vyskytuje mezi 2. a 14. rokem života. Symptomatické záchvaty mají známou příčinu vzniku, jsou podmíněny ložiskem, které se nachází v mozku nebo se objevuje difúzním poškozením traumatickým, nádorovým, cévním, metabolickým, degenerativním či toxickým zatížením. Tento druh epilepsie je zpravidla závažnější. Spouštěčem může být nadměrná únava, spánkový deficit, fotostimulace nebo emočně náročná situace. U kryptogenních záchvatů se jedná pravděpodobně o příčinou organickou, nejsme ji ale schopni prokázat (Šlapal, 2007).

Dalším faktorem, podle kterého můžeme klasifikovat epileptické záchvaty, je velikost záchvatu. Toto dělení uvádí International League Against Epilepsyz, 2018:

- Malé (ložiskové, ohniskové) – většinou probíhají pouze v jedné hemisféře, často motorické projevy lokální, lateralizované, vyskytují se nejčastěji v kojeneckém a batolecím věku.
- Velké (generalizované záchvaty) – při záchvatu postižený celý mozek, nemocný upadá při záchvatu do bezvědomí, často bývá záchvat spojen s hlasitým dýcháním, výkřiky, svalovými křečemi, záškuby končetin i obličeje. Může se ve vážnějších případech vyskytovat i slinění nebo pěna u úst.
- Neklasifikované záchvaty.

5 Práce s koňmi jako edukativní metoda u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami

5.1 Cíl

Hlavní cíl:

Vytvoření a realizace aktivit u koní pro letní volnočasové aktivity pro děti se specifickými potřebami.

Dílčí cíle:

Zmapování procesu změny sebedůvěry u dětí se speciálně vzdělávacími potřebami.

Pozorování prohloubení vztahu mezi dítětem a koněm.

5.2 Použití průzkumné metody

Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách (Creswell, 1998 in Hendl, 2005).

Při využití kvalitativní metody si autor nejdříve určí téma, na jehož základě si určí i výzkumné otázky, které může v průběhu výzkumu doplňovat či rozšiřovat. Práce s kvalitativní metodou vyžaduje práci v terénu s lidmi a delší časový úsek. Výběr jedinců k pozorování si autor vybírá na základě analýzy svých dat, podle svých výsledků se autor rozhoduje, zdali je výzkumný materiál dostačující (Hendl, 2005).

Jedním z kvalitativních přístupů poznávání reality patří proces případové studie, která svým detailním pohledem na malý vzorek případů zachycuje jednotlivě jejich složitost a vyvádí z toho vztahy v rámci celistvé skupiny (Hendl, 2016). Autor následně uvádí typy případových studií, které lze použít při procesu zkoumání:

- Osobní případová studie – zabývá se určitou osobou a věnuje se její minulosti, postojům, zkušenostem apod.
- Studie komunit – zaměření na jednu či více komunit ve vybraném prostředí (nejčastěji město, ale i studium venkovské komunity).
- Studium organizací a institucí – průzkum škol, firem, organizací, státních institucí apod.

- Studium sociálních skupin – zaměření na malé skupiny se snahou objevit a analyzovat vnitřní vazby a vztahy.
- Zkoumání programů, událostí, rolí a vztahů – např. analýza interakcí mezi jedinci.

5.3 Charakteristika průzkumného souboru

Průzkumný soubor tvoří celkem 8 respondentů ve věkovém rozmezí 6 – 11 let. Do mé praktické části jsem si vybrala děti, které mají specifické vzdělávací potřeby. Všechny děti znám z pozice pedagoga, všechny učím, některým jsem i třídní učitelkou.

Můj průzkumný soubor byl velmi pestrý. Jednalo se o tři sourozence ze sociálně znevýhodněného prostředí, kteří si prošli sexuálním zneužíváním, jeden ze sourozenců trpí výraznými poruchami učení. Další dva sourozenci, bratři, jeden z nich má výrazné poruchy chování, spojené s ADHD vše doprovázené tiky, druhý bratr má dyspraxii a epilepsii. Další sourozenci mají specifické poruchy učení. Průzkumný soubor doplnil chlapec s ADHD, který vykazuje úzkostné stavy, které doprovází i častá agresivita.

5.4 Možnosti aktivit realizovaných u koní

Tuto kapitolu bych ráda věnovala možnostem, které lze u koní s dětmi realizovat. Vycházím především ze své dlouholeté praxe, z ověřených prvků, které běžně zařazuji do výcviku/aktivit, které realizuji s dětmi i s dospělými. Jedná se o aktivity, které se využívají při práci s koňmi pro zkvalitnění vztahu mezi člověkem a koněm, zároveň se díky jednotlivým prvkům učí kůň i člověk vymezovat si svůj prostor. Člověk se také učí určité zodpovědnosti, kterou má vůči živému jedinci.

a. Základní teoretické znalosti o koních

Do teoretických znalostí o koních řadíme povídání o koních, pozorování koní, povídání a určování pravidel nezbytných pro pohyb u koní, teoretické znalosti o koních (názvy pomůcek, názvy chodů koně). Povídání, které je nedílnou součástí vývoje a rozvoje dětí, je velmi důležité. Především u aktivit spojených s koňmi, které bývají pro děti většinou nové, neznámé a děti mají mnoho otázek.

b. Čištění stájí

Čištění stájí patří k základním aktivitám, které jsou nezbytné při pobytu s koňmi. Je za potřebí, aby měli koně pohodlí a čisto pro čas trávený ve stáji i v jejím okolí (výběhy,

jízdárna). Je důležité, aby se děti seznámily s faktem, že kůň neznamena pouze jízdu na koni, ale také potřebuje péči, více v kapitole **Péče o koně**.

c. Čištění koní

Před samotnou prací ze země či ze sedla musí předcházet čištění koně, které slouží pro odstranění nečistot z těla koně včetně čištění kopyt. Při čištění také vzniká mezi člověkem a koněm vztah, upevňují vzájemnou důvěru a respekt. Pro mnohé děti je tento čas strávený s koněm velmi důležitý, protože během čištění většinou dojde k probourání zábran a strachu.

d. Práce ze země

Práce ze země je pro mne jednou z nejdůležitějších aktivit s koňmi, během které může člověk odbourat své obavy, naučit se pracovat s vlastním tělem a pohyby, pozná také sám sebe a svou povahu. Samozřejmě také lépe pozná svého koně, se kterým se naučí lépe pracovat, což je prospěšné nejen pro jejich vzájemný vztah a důvěru, ale také pro nadcházející práci ze sedla, kdy je důležité předchozí vzájemné naladění, důvěra a respekt.

e. Práce ze sedla

Pokud již člověk umí manipulovat s koněm ze země, umí používat základní povely pro ovládání koně, je možné, aby se začal učit jezdit na koni. Samotnou výuku vždy zahajují pouhým nasednutím na koně, který má na sobě sedlo nebo podsedlovou deku s madly. Koně mám stále na vodítku, koně řídím já, jezdec se pouze drží a veze. Je potřeba, aby měl jezdec pocit bezpečí a nezažíval nepříjemné pocity. Postupně koně s jezdcem vodím, dávám mu dostatek prostoru pro aklimatizaci z nového pohybu. Než jezdec bude sám ovládat koně, předchází tomu průprava správného sedu, kterého jezdec docílí cviky, které upevní jeho stabilitu a rovnováhu v sedle. Cviky pro upevnění sedu provádíme v kroku i v klusu s tím, že jezdec se může neustále alespoň jednou rukou přidržovat. Většina chce ovšem vyzkoušet své možnosti, většinou již při prvním tréninku zkusí sedět na koni bez držení. Pokud vidím, že je jezdec již jistý ve svém sedu, pomalu ho nechávám brát do rukou otěže, kterými se kůň řídí. Ze začátku chci pouze, aby jezdec otěže držel a neopíral se rukami o koně nebo sedlo. Postupně chodím před koněm a svými rukama ukazuji, jak koně řídit, přidávám k tomu i ukázkou nohou, které koně také řídí. Jezdec po mne vše opakuje a postupně si zažívá jednotlivé fáze řízení koně, neustále mám ovšem koně na vodítku já. Pokud je jezdec schopný koně řídit a přitom zůstat správně sedět, nechám ho jet kolem sebe na lonži s tím, že koně sice již řídí sám, ale ještě ho mám i já fyzicky pod kontrolou. Když

se jezdec cítí na to vyzkoušet si i klus, nebráním mu, klidně si může vyzkoušet klusat na lonži a přitom koně sám řídit. Vše záleží na možnostech a schopnostech každého jedince. Postupně se dají přidávat další cviky, které se naučí provádět. Když již vidím, že má jezdec koně pod kontrolou, umí ho bezpečně zastavit, tak koně pustím a nechám jezdce dělat stejné cviky, akorát ho již nemám na lonži. Jsem samozřejmě neustále v blízké vzdálenosti, abych mohla okamžitě zasáhnout. Využívám k této výuce své dva koně, které mám od věku hříbat. Jsou to zkušený a neobyčejně hodní valaši, kteří poslouchají každé mé slovo a práce je neskutečně baví.

f. Péče o koně

Před jízdou i po jízdě je potřeba se o koně značně postarat. I tyto aktivity neodmyslitelně patří ke koním. Zajištění pitné vody, krmení, pravidelná péče o srst a o kopyta jsou velmi důležitou složkou pečování o koně. Pokud je kůň v režimu, kdy tráví noc či část dne v boxu či přístřešku, je důležité se starat i o tyto prostory – výměna a úklid znečištěné podestýlky. Pro děti je toto často poprvé nepříjemná zkušenost, ale pokud pochopí důležitost těchto aktivit, tak jsou to pro děti zábavné chvílky, které si většinou společně užijí. Často tyto aktivity doprovází i doplnění krmiva, v letních měsících se může jednat i o shrabování čerstvé trávy.

5.5 Realizace aktivit u koní

Na začátku mé praktické části diplomové práce jsem si vytvořila skupinu 8 dětí, se kterými jsem měla v plánu aktivity realizovat. Hned první den se ale ukázalo, že bude nereálné mít vždy všech 8 dětí pohromadě najednou ve stáji. Rozhodla jsem se tedy pro střídání počtu a složení dětí. Sourozenci vždy jezdili společně, akorát jsme míchala skupinky tak, aby se mohly mezi sebou děti více poznávat, přitom se ale učit spolupracovat pokaždé s jinými dětmi. Setkání byla realizována ve skupinkách po 4 dětech, které se mnou strávili 2 – 3 hodiny u koní, ve stájích a v okolí kolem stáji.

Vždy po cestě ke koním jsme probírali, co jsme dělali minule, na co se těší, co bude naplní dne, co potřebujeme vylepšit. Po příjezdu na statek se děti vždy přivítaly s kočkami, které nás po příjezdu vítaly, poté zkontrolovaly králíky, daly jim vodu a krmení. Následně jsme se společně vydali k pastvinám, ze kterých měly děti za úkol přivést koně včetně nasazení ohlávek a domluvení se, kdo kterého koně a v jakém úseku povede. Po příchodu s koňmi do stáje následovala péče o koně s přípravou na práci (práce ze země, práce ze sedla, lonžování, procházka do přírody). Po práci se děti musely o koně postarat, dám jim najíst,

poté je odvést zpět na pastvinu. Všechny pomůcky musely děti vrátit na své místo a zkontrolovat, zda je vše v pořádku. Po cestě domů probíhala diskuze, kde všichni shrnuli, jaký byl čas u koní, co nového se naučili, co komu šlo a nešlo, v čem se zlepšili a co by chtěli ještě vylepšit.

5.5.1 První setkání dětí u koní

Cíle: Seznámit děti s chodem stáje. Vymezit společně pravidla a cíle našich setkání. Seznámit děti s koňmi, budovat bezpečný vztah mezi dětmi a koňmi.

Téma: Seznámení s koňmi a chodem stáje

První setkání na statku proběhlo se všemi dětmi, které se účastnily jednotlivých setkání. Jelikož se mezi sebou všechny děti znaly, nemusely se seznamovat. Atmosféra byla od začátku velmi příjemná. Jen bylo na dětech vidět, že trávily dlouhou dobu doma bez většího sociálního kontaktu (někteří byly od začátku karantény doma až přes celé prázdniny, což bylo při prvním setkání přes pět měsíců), a proto byly ze začátku velmi roztěkané, upovídané a neposedné.

Rozhovor

Po příjezdu do stáje jsme si sedli s dětmi na deku, kde jsme si povídali. Řekli jsme si, co nás společně čeká, na co se mohou těšit. Zodpověděla jsem některé z jejich otázek, například: „*Může kuň zvracet?*“.

Otázky: Jaké máte zkušenosti s koňmi? Při jaké příležitosti jste se s koňmi setkali?

„*Byli jsme s bráchou na táboře, ale jen jsme si na nich seděli.*“

„*Náš strejda má doma koně.*“

„*Poprvé jsem viděl koně v první třídě, když jsme jeli na školní výlet. Ale poprvé jsem si ho hladil v minizoo. Ale měl pruhy.*“

„*Já nic.*“

„*Chodil jsem pomáhat krmít koně u nás ve vesnici.*“

Otázka: Co byste se chtěli naučit?

„*Jezdit na koni.*“

„*Čistit je.*“

„*Nakrmit koně.*“

„Vodit koně.“

„Starat se o koně.“

„Čistit jim kopyta.“

Pravidla

Před prohlídkou stáje jsme si společně řekli základní pravidla, která společně budeme dodržovat. S tím, že při prvním setkání s koňmi si řekneme, co se jak má dodržovat. Některá domluvená pravidla: Mluví jen jeden. V blízkosti koní nekřičíme, neskáčeme, mluvíme polohlasem. Věci, pomůcky a nářadí vracíme na svá místa. Udržujeme kolem sebe pořádek.

Prohlídka stáje

Během prohlídky stáje a okolí se děti dozvěděly, kde mají koně své boxy, odkud se koním napouští voda, jak vypadají boxy pro koně, kde najdeme potřebné věci (seznámily se s pojmem *ohlávka* a *vodítka*). Podívaly se také do místnosti, kde mají koně uskladněné krmení. Prohlídka směřovala až k samotným výběhům, kde na nás čekali koně, se kterými budou děti pracovat.

První setkání s koňmi

Po vyvedení koní z výběhu jsem děti seznámila s koňmi, o které se budou společně starat a učit se s nimi manipulovat. Poté jsme se přesunuli ke stáji, kde se koně napili, dětem jsem ukázala, jak fungují napáječky. Následně pozorovaly, jak koně pijí z napáječek. Poté jsem děti seznámila s nástroji na čištění (kartáč, hřebílko, „kopyťák“) nebo také s repelentem a dalšími ochrannými pomůckami, které se používají při běžných činnostech.

Čištění koní

Pro lepší manipulaci a bezpečnost jsme se s koňmi přesunuli ven před stáj, kde jsem dětem vysvětlila, jak se má kůň správně čistit. Následně si to všichni vyzkoušeli. Někteří se ze začátku trochu báli, měli respekt. Netrvalo však dlouho a všichni si vyzkoušeli čištění koně. Následovalo čištění kopyt, kdy jsem dětem ukázala, jak takové kopyto vypadá, každý si na něj šáhl. Následně si každý zkusil kopyto vyčistit.

Vodění koní

Následovala krátká ukázka, jak se má správně vodit kůň. Každý si vyzkoušel, jak se má kůň správně vodit. Hugo byl ze začátku velmi plachý, bál se, při opakovaném vodění a hlazení koně si byl již jistější. Každý si vyzkoušel vodění koně, rozejítí, zastavení. Poté jsme společně koně odvedli do stáje, kde dostali večerní krmení. Následovalo seznámení se zbylými koňmi na statku, následné porovnání, který je největší, nejstarší, kobyla nebo valach.

Reflexe

První setkání proběhlo dle očekávání, jelikož jsem všechny děti znala, měla jsem představu o jejich chování v jiném prostředí. Pro další setkání ovšem děti rozdělím do menších skupin, aby měly všechny více prostoru pro manipulaci a práci s koněm. Na dětech bylo vidět, že delší čas během prázdnin nikde nebyly, měly přebytečnou energii, kterou potřebovaly vybit. Nicméně v přítomnosti koní se všechny postupně zklidňovaly, poslouchaly a zapojovaly se do všech aktivit. První den byl pro všechny seznamovací, některé děti měly velký respekt ke koním, pomáhalo jim vidět ostatní děti, které se nebály a pohybovaly se v blízkosti koní s menším strachem.

5.5.2 Druhé setkání dětí u koní

Cíle: Zautomatizovat hlasové pomůcky při práci s koněm. Prohloubit vztahy mezi dětmi. Získat důvěru v kolektivu.

Téma: důvěra, sebejistota, rovnováha

Při druhém setkání na statku jsme skupinku rozdělila do dvou skupin pro jednodušší koordinaci a možnosti věnovat se všem dětem stejně.

Rozhovor

Děti byly z prvního dne u koní tak nadšené, že by u koní nejraději zůstaly. Nabídla jsem jim další termín našeho setkání na následující den od ráno od 7:00 hod. Čekala jsem, zda-li se jim bude chtít o prázdninách takto brzy vstávat. Chtělo. Všichni byli nachystaní, nemohli dospat. Po příjezdu jsme si povídali o předchozím dnu, také jsme si řekli, co nás bude dnes čekat. Poté jsme se společně vydali pro koně, kteří na nás čekali ve výběhu. Děti si tedy mohly hned zopakovat vodění koní, kdy jsme si zopakovali zásady pro vodění koně

– správný úchop vodítka, správný postoj, hlasový povel pro zastavení. Po příchodu do stáje si děti nanosily všechny potřebné věci k boxům, kde si čistily koně.

Čištění koní

Před čištěním děti zaujaly napáječky, ze kterých koně po příchodu do stáje pili. Bylo velmi znatelné, že druhý den už neměly tak velký respekt z koní jako den první. Již měly přehled, kde najdou kartáče na čištění nebo háčky na kopyta. Přistupovaly ke koním sebevědoměji. Po vyčištění jsem děti seznámila s věcmi, které budeme potřebovat na první ježdění.

První jízda na koni

Poté co byli koně připraveni na jízdu, si děti odvedly koně na jízdárnu, kde jsme jim společně s mou pomocnicí ukázaly, jak se správně nasedá na koně. Následovalo první nasednutí na koně. Děti pouze seděly na koni a navzájem se s ostatními dětmi vodily. Když si všechny děti vyzkoušely svou první jízdu na koni, ukázala jsem jim lonžování, vysvětlila, k čemu se používá. Následně si každé dítě opět sedlo na koně a já je lonžovala. Dostávaly různé úkoly („trhání třešní“, hlazení koně na krku a na zádi, zkouška rovnováhy „letadlo“, kolotoč v sedle apod.). Již při těchto aktivitách se projevíly rozdíly, které mezi dětmi byly. Některým dětem nedělalo problém jednotlivé pokyny a cviky plnit, některým naopak dělalo velký problém koordinovat své pohyby. Když si byly děti na koni jisté a nebály se, kdo chtěl, mohl si vyzkoušet první klus. Všichni byli nadšení. Na konci lekce každý dostal poprvé do ruky otěže, kdy si mohl vyzkoušet zatáčení koně a zastavení. I při této aktivitě byly vidět rozdíly mezi dětmi, některé byly jen stěží schopny provést mnou předvedené pokyny (zatočit doprava, doleva, natáhnout ruce dopředu nebo naopak přitáhnout ruce k sobě a zastavit). První ježdění bylo zaměřené na to, aby se děti na koni cítily bezpečně a získaly základní návyky a jistotu na koňském hřbetě.

Reflexe

Většina dětí si další den vyzkoušela jízdu na koni, kdo chtěl, vyzkoušel si i první klus na koni. Již po prvním dni bylo vidět, které děti budou potřebovat více času pro získání důvěry, které naopak přistupovaly ke koním s menším respektem - u těchto dětí bude potřeba více upozorňovat na možnosti, které by mohly nastat v důsledku nedodržování pravidel. V menší skupině dětí bylo více prostoru pro každého, aby mohl trávit více času u koní. I já jsem měla více času na každé dítě zvlášť.

5.5.3 Třetí setkání dětí u koní

Cíle: Upevnit důvěru v kolektiv. Vést koně v přírodě. Sedět na koni v přírodě a překonávat přírodní nerovnosti. Zautomatizovat pokyny pro koně. Zautomatizovat jízdu na koni (pohyby).

Téma: důvěra, příroda kolem nás

Třetí den byl ve znamení první výpravy do přírody s koňmi. Po příjezdu jsme si zopakovali dovednosti, které se již děti naučily během předchozích dnů (rozejít koně, zastavit koně, vylézt na koně, zatačet koně ze sedla). Než jsme se vydali pro koně do výběhu, opět jsme si řekli, co nás čeká. Děti už věděly, kde najdou vodítka. Vyrázili jsme.

Čištění koní

Během dalšího čištění koní jsem již nemusela nic vysvětlovat, děti si vzaly každý svůj kartáč, začaly koně čistit. Po vyčištění si děti samy nastříkaly koně repelentem poté i sebe, jelikož v lese je zvýšené množství hmyzu, který je občas velmi nepříjemný. Poté si děti nanosily věci potřebné pro jízdu na koni.

Jízda do přírody

Naplánovala jsem dětem hodinový okruh přes louku, podél místního rybníka, přes les a zpět. Během cesty se všichni vystřídali ve vedení koně ze země, tak z jízdy na koni. Děti byly nadšené především z ranní rosy a ranního oparu, který byl nad místním rybníkem. Děti vnímaly okolí, pozorovaly probouzející se přírodu, přecházely s koňmi přes různé nerovnosti (popadané stromy, kopce).

Poznámka Huga: „Viper krásně hřeje, líbí se mi na něm jet.“

Koupání koní

Po cestě domů jsme se zastavili v řece, kde si děti užily čas strávený s koňmi ve vodě. Po cestě do lesa se všem líbilo zchlazení ve vodě.

Čištění stájí

Po koupání jsme nechali koně napást vedle stáje a děti se pustily do vyčištění boxů. Seznámily se s vybavením nezbytným pro čištění stájí. Společně se domluvily, kdo co udělá. Nakonec největší chlapec vyvezl kolečko až na hnůj.

Reflexe

První pobyt v přírodě s koňmi byl pro děti velmi emotivní. Navzájem se na koních vedly, střídaly se po předem domluvených úsecích. Mohly si prohlížet přírodu z koňského hřbetu, sledovaly přírodu, potkaly další zvířata v lese. Pro mnohé toto byl velký zážitek, některé děti netráví moc času v lese a v přírodě, byly nadšeny. Po cestě zpět jsme využili bezpečného vstupu do řeky, kam jsme s koňmi šli. Toto byl pro děti ještě větší zážitek, po kterém děti vyprávěly, jaké to bylo, že se jim líbilo, jak mohly být s koňmi v řece.

5.5.4 Čtvrté setkání dětí u koní

Cíle: Bezpečně ovládá koně ze země v kroku, zvládají spolu základní povely a překážky (slalom, lávka, čtverec).

Téma: Sebevědomí, pozornost, myšlení, důvěra

Při čtvrtém setkání jsem se s dětmi zaměřila opět na práci ze země, která je velmi důležitá. Je důležité, aby děti měly kontrolu nad koněm ze země, uměly s ním zatočit, zastavit, zacouvat a také s ním uměly projít předepsanou trasu, na které si mohou vyzkoušet, zda mají koně pod kontrolou. Při tomto dni se začaly objevovat menší rozdíly mezi jednotlivými dětmi, pro některé bylo náročné soustředit se na vedení koně a zároveň sledovat svou trasu, kterou mají splnit.

Rozhovor

Co už jsme se u koní naučili?

„Už umíme vodit koně“.

„Já už umím na koni sedět“.

„Naučili jsme se koně vyčistit“.

„Taky kopyta umím vyčistit“.

Čištění koní

Během předchozích dnů si děti vyzkoušely čištění, všechny již věděly, co kam patří. Tento den si všechny děti vyzkoušely samy držet koni nohu a vyčistit ji. Všem se podařilo, jen Hubert, který si během víkendu zlomil ruku, nebyl schopný nohu držet a zároveň čistit.

Práce ze země

Poprvé si děti vyzkoušely při práci s koněm použití drezurního biče neboli „tušírky“. Vysvětlila jsem dětem, že „tušírka“ je naše prodloužená ruka a neslouží k bití koně,

z francouzského toucher tj. dotyk vyplývá, že „tušířka“ slouží k dotýkání. Poté si děti vyzkoušely obrat kolem předku, následně si vyzkoušely obrat ve čtverci, slalom mezi kuželkami a chůzi přes lávku, kdy je důležité navést koně na prostředek, aby nespadol. Po vyzkoušení všech cviků si každé dítě vyzkoušelo jednotlivé cviky spojit do jednoho celku, absolvovaly tedy menší úlohu. První skupince (Libor, Jan, Linda, Tobiáš) nedělalo velký problém projít předepsanou úlohu, všichni zvládli všechny cviky bez větší problémů. Pro druhou skupinku (Kamil, Hugo, Alexandr, Pavla) byl stejný úkol daleko větší problém. Především Kamil s Alexandrem se potýkají s poruchou pozornosti, což se projevilo při úkolu, kdy měli projít všechny cviky dohromady. Kluci se nesoustředili, zapomínali jednotlivé kroky, projevíly se u nich známky stresu a nervozity – Kamil opakoval „Já jsem blbej, já si to nezapamatuju. Určitě Víper zakopne.“ Jeho nervozitu umocňovaly jeho tiky (odkašlávání a tiky v obličeji). Po uklidnění a ujištění, že vše zvládá, Kamil prošel úlohu společně se mnou, poté měl radost, že se mu vše podařilo.

Koupání s koňmi v řece

Po vydařeném tréninku jsme se vydali do řeky, která se nachází kousek od stáje. Děti se do řeky velmi těšily, koně šli s námi. Jelikož Hugo nemohl kvůli sádře do vody, jel na koni až do řeky. Překonal tak své obavy z toho, jet na koni z kopce a do kopce, kdy se musel držet jednou rukou. Měl ohromnou radost, že vše zvládl.

Úklid stáje, krmení – ukázka krmení

Následoval první větší úklid stáje, děti musely uklidit boxy, kam koně chodí při velkých teplech a na večeri. Poté bylo potřeba doplnit do boxů piliny a přichystat pro koně večeri. Ukázali jsme si, co koně dostávají k večeri a přichystali jim to do boxů.

Reflexe

Při tomto setkání se dětem podařilo procházet úlohu, kterou jsme si společně přichystali a prošli. Zde bylo vidět, že děti s poruchami pozornosti, které často doprovází zvýšená nervozita a nejistota, měly větší problém s vedením koně a s překonáváním obav. Zapomínaly, co mají dělat, byly nervózní, některým se umocňovaly jejich tiky. V tomto případě jsme se zastavili, nadechli a vydechli, zopakovali si, co budeme dělat a za mé podpory jsme společně úlohu zvládli. Nakonec se všem dětem podařilo zvládnout úlohu. Všechny děti dokončily úlohu tak, aby z odvedené práce měly dobrý pocit. Kamil říkal, že musí do příště více trénovat a opakovat si jednotlivé povely, aby mu to příště šlo lépe.

5.5.5 Páté setkání dětí u koní

Cíle: Umí zacházet s pracovním náčiním. Chápe důležitost péče o zvířata.

Téma: Spolupráce, zodpovědnost

Na pátý den jsem měla naplánovaný úklid stáje, shrabání a přivezení čerstvé trávy pro koně. Pro děti je důležité, aby se naučily o zvířata pečovat a aby pochopily, že koně nejsou jenom na ježdění. Abychom na nich mohli jezdit, potřebují péči, jídlo a prostor pro odpočinek.

Práce na statku

Den nám začal tím, že koně přes noc utekli z výběhu, úkol byl tedy více než jasný. S první skupinkou jsme museli opravit ohradu (narovnat spadlé kůly, opravit izolátory, natáhnout novou pásku), poté jsme se vydali shrabat již posekanou trávu, následně jsme ji odvezli do stáje. Během dopolední části na statku nám vše šlo podle plánu, děti spolupracovaly, práce je bavila. Jen Linda měla menší problém s organizací celého dne, zde se projevilo, že není z domu vedena k práci, ani si s ní doma nikdo moc nepovídá – občas nechápe mluvené slovo. Povídali jsme si také o „řeči těla“ a o jejím významu mezi zvířaty. Vše se nám nakonec podařilo připravit a uklidit. Odpolední skupinka měla za úkol čištění boxů, navezení čistých, nových pilin a také přípravu večeře. Hugo si během víkendu zlomil i druhou ruku, takže přijel se sádrami na obou rukách s tím, že bude s námi, bude nás pozorovat, případně pomůže nebo si bude hladit koně. Již při minulém úklidu stáje jsem upozorovala na menší problémy mezi kluky (Alexandr a Kamil), oba kluci jsou velmi nesoustředění, impulzivní a hyperaktivní. Neustále odbíhali od práce, při sebemenším narušení zapomínali, co mají udělat. Během společné práce se často stávalo, že po sobě házeli piliny, honili se s koštětem apod. Proto jsem pro další práci na statku zvolila dvojici tak, aby spolu kluci nepracovali celou dobu. Alexandr po chvíli zjistil, že když bude sám zametat, tak mu to jde a nic ho nerozptyluje. U Kamila jsem musela být po celou dobu, abych ho neustále ujišťovala, že svou práci dělá správně.

Čištění koní

Po uklizení stáje přišlo na řadu vyčištění koní. Téměř všechny děti se naučily samy zvedat koním nohy, stačil tedy pouze můj dohled a občasné rady. Po vyčištění děti odvedly koně zpět do výběhu.

Reflexe

Toto setkání bylo pro děti ukázkou reality, která může nastat v případě, že máme na starosti živá zvířata. I když se člověk těší na to, že si užije jízdu na koni a čas strávený se zvířetem, mohou nastat situace, které změní plány. I když jsme měli naplánovanou práci na statku, přidala se další úkol v podobě opravení ohrad, jelikož přes noc koně ohradu poničili, museli jsme ji opravit. Většina dětí se práci ujala, postupně se jim dařilo zvládat jednotlivé úkony. U dětí, které jsou impulzivní a špatně se soustředí, bylo vidět, že jim dělá problém úkoly dokončit, dotáhnout do konce. Potřebovaly ode mne více podpory a pomoci, aby jednotlivé úkoly dokončily. Měla jsem velkou radost, že se nám nakonec podařila všechna naplánovaná i nenaplánovaná práce udělat. Pro mnohé byl velký zážitek i hrabání a převoz trávy.

5.5.6 Šesté setkání dětí u koní

Cíle: Ovládá koně ze země v přírodě. Orientuje se v přírodě na koni.

Téma: Spolupráce, orientace v přírodě

Rozhovor

Myslíte, že zvládnete koně sami vést do přírody?

„No já si myslím, že jo, ale radši půjdete se mnou, že jo“?

„Nejsem si jistý, možná bych chtěl, aby mne někdo chvíli vedl“.

„Já si myslím, že mi to půjde“.

Jak bude probíhat naše výprava do lesa s koňmi? Na co si budeme dávat pozor?

„Aby na nás koně nešlápli“.

„Půjdeme společně a budeme se zase na koních střídat“.

„Nebudeme křičet“.

„Já pojedu a ostatní půjdou pěšky“.

Jak bude probíhat střídání/kdo pojedede, kdo koně povede?

„Mínule začínaly holky, tak by dneska mohli začít kluci“.

„Já chci první vést koně“.

„Budeme se střídat na křižovatkách v lese nebo když už někdo nebude moci jít“.

Čištění koní a příprava na jízdu

Po příjezdu a následné diskuzi o tom, co se bude dnes dělat, si děti již samy přivedly koně, pouze za mého dozoru. Již umí dát koním ohlávky, odvést koně do stáje, kde probíhá čištění

koní. Po vyčištění si děti zvládly samy nachystat koně na cestu. Bylo zapotřebí neustále připomínat, že není potřeba křičet, že je dobré pohybovat se pomalu a tiše. Kamil byl od rána více impulzivní, po chvílce však nastalo zlepšení – během čištění koně se zklidnil.

Cesta do přírody/lesa

Při cestě do přírody bylo ze začátku třeba, aby se děti mezi sebou navzájem na koních vedly s tím, že ten, kdo seděl na koni, se pomalu rozkoukával a řídil koně. Pro většinu bylo ze začátku náročnější udržet pozornost, nenechat se rozptylovat dalšími věcmi a vést koně. Libor se soustředil na to, aby ho kůň přesně následoval, že se zapomněl koukat, že jde kůň do keřů – jezdec už se do keřů úplně nevešel. Vše dobře dopadlo, včas na mé upozornění zareagoval, koně zastavil a vymyslel, jak situaci bezpečně vyřešit. V lese jsme byli po dobu dvou hodin, kdy se děti navzájem střídaly po určených úsecích. Zastavili jsme po cestě na menší svačinu a pití. Po návratu do stáje děti koně odstrojily, vyčistily a odvedly zpět do výběhu.

Reflexe

Dnes měly děti prostor pro to, aby více samy zorganizovaly cestu do přírody i samotné čištění a chystání koní. Bylo krásně vidět, jak se děti na práci soustředí, přemýšlí nad jednotlivými kroky. Nicméně kůň je velké zvíře, proto domýšlet některé situace v menším prostoru je opravdu náročné. Nastala situace, kdy se děti objevily s koňmi v úzké cestičce a najednou zapomněly, že kůň na sobě má jezdce, který se potřebuje bezpečně vejít pod větve stromů. Dětem se podařilo zůstat v klidu a situaci vyřešit. Děti celou situaci zvládly s úsměvem a radostí, z čehož měly radost.

5.5.7 Sedmé setkání dětí u koní

Cíle: Umí vést koně ze země, pracuje s koněm ve volnosti. Zvládne koně rozejít, zastavit a zatáčet v kroku.

Téma: Ovládání koně v kruhové jízdárně.

Rozhovor

Co se Vám minule líbilo na ježdění v lese?

„Bylo tam krásné ticho a líbilo se mi, jak jsme sami řídili koně“.

„Byla sranda, jak jsem málem srazil větev“.

Máte něco, co byste se chtěli naučit nebo se v něčem zlepšit?

„Já se chci naučit líp koně řídit“.

„Chtěla bych na koni klusat“.

Příprava koní na ježdění

V rámci sebedůvěry a sebevědomí děti se snažím, aby co nejvíce dělaly jednotlivé úkony samy, samozřejmě jsem neustále s nimi, ale čekám, jak se budou rozhodovat, jakým způsobem si poradí se situacemi, v jejich rozhodnutí je podporuji. Proto i naše sedmé setkání bylo již více samostatné, nechala jsem je společně domluvit na tom, jak celá příprava koní na ježdění bude probíhat. Již znají postupy a systém, jaký zde funguje. Po přivedení koní do stáje si koně rozdělily, přichystaly čištění a vše běželo podle jejich plánu. Pokud měl někdo nějaký problém, přišel za mnou pro radu či si pomohly děti mezi sebou.

Práce s koňmi

Před samotným ježděním dostaly děti za úkol koně rozpohybovat v kruhové ohradě. Po ukázce a vysvětlení se všechny děti pustily do práce. U práce s koňmi na volno je potřeba chodit sebejistě, dát koni najevo, že je si člověk jistý. Kůň musí cítit, že člověk rozhoduje. Ze začátku bylo například pro Libora náročné chodit sebejistě, měl tendence se pohybovat nejistě, málo rázně – koně měli tendenci chodit k němu, nakonec se mu ale povedlo se uvolnit, vytvořit jistý postoj. Po práci ze země následovalo samotné ježdění v kruhové ohradě, kde měly děti za úkol samy na koně nasednout, koně rozejít, zastavit, chodit dokola, procházet uličkou vytvořenou kavaletami, slalomem mezi kuželkami.

Hugovi se ze začátku vůbec nedařilo jezdit rovně, kůň se mu točil, zastavoval. Byl z toho celý smutný, protože Tobiášovi to šlo lépe. Nakonec se mu ale podařilo se uklidnit, více soustředit, ve výsledku jezdil již také rovně, zatáčel podle toho, jak chtěl. Na konci výuky si každý mohl vyzkoušet klusání na lonži.

Reflexe

Toto setkání bylo věnováno zlepšení techniky a přesnosti při řízení koní. Oproti minulému setkání měly děti více času na věnování se přesnému řízení koně v ohraničeném prostoru. Pro některé bylo obtížnější koně rozejít, protože předtím koně chodili spíše za ostatními dětmi. Najednou děti zjistily, že je opravdu potřeba koně řídit, že v lese jde kůň prostě rovnou po cestě, zatímco v uzavřeném prostoru koně musíme řídit a říkat mu, kam chceme, aby šel.

Jak se Vám dnes dařilo ježdění, chcete něco příště vylepšit?

„Docela mi to šlo, ale venku to bylo jednodušší, Viper vůbec nechtěl chodit“.

„Líbilo se mi jezdit slalom, příště chci zlepšit to, abych se uměla sama rozejít“.

5.5.8 Osmé setkání dětí u koní

Cíle: Ovládá sám koně v klusu. Vede koně ze země podle naplánované trasy.

Téma: Klus na koni

Rozhovor

Co potřebuješ k tomu, abys mohl sám jezdit na koni v klusu?

„No já bych potřeboval delší nohy, abych se mohl lépe držet“.

„Já bych potřebovala více jezdit, abych si byla jistější“.

„Musím ho lépe řídit nejdřív v kroku“.

„Naklusat ho“.

Čištění koní

Po příchodu s koňmi do stáje se děti daly do čištění, domluvily se, kdo bude kterého koně čistit, jaké budou používat pomůcky. Po vyčištění koně si děti za mé pomoci připravily koně na jízdu a vydali jsme se společně na jízdárnu.

Ježdění na koni

Nejdříve si děti odvedly koně do kruhové jízdárny, kde si koně za mé pomoci rozpohybovaly. Následně probíhala výuka ježdění na koni v kroku, kdy se děti zdokonalovaly v samostatném řízení koní, v zastavování, v couvání, v překonávání připravených překážek. Průběžně se děti na koni střídaly, odpočívaly, pozorovaly druhé, jak jezdí, jak se jim daří. Poté si každý vyzkoušel klus na lonži, kdy již děti koně samy řídily, ale měly jistotu, že je jistím. Kdo se na to cítil, zkoušel si jízdu v klusu sám. Na závěr si děti samy koně vykrokovaly, pořádně koně podrbyly. Proběhlo odsedlání a péče o koně.

Reflexe

Při dnešním setkání se děti soustředily především na klusání na koních, které se jim nakonec všem podařilo, někteří potřebovaly mou větší pomoc. Při samostatném klusání je již potřeba jistého sedu a zautomatizování práce rukou a nohou na koňském hřbetě. Pro

některé bylo obtížné koně naklusat a udržet v požadovaném tempu a přitom ještě koně řídit, někteří potřebovaly mou pomoc. Nakonec se každému podařilo koně naklusat.

5.5.9 Deváté setkání dětí u koní

Cíle: Ovládá koně samostatně v přírodě.

Téma: Pohled na přírodu z koňského hřbetu.

Rozhovor

Jak se Vám minule dařilo u koní?

„Super, konečně jsme jezdili sami v klusu“.

„Šlo to, ale bylo to docela náročné“.

„Bavilo mne to, bylo to hustý, jezdit sama“.

Čištění koní

Děti si rozdělily koně na čištění, dohodly se, kdo bude co čistit a šly na věc. U některých je potřeba neustále opakovat pravidla pohybování se kolem koní, dohlížet na to, aby své úkoly dokončovaly. Po vyčištění jsme společně koně nasedlali a vyrazili do přírody.

Jízda na koni v přírodě

Využili jsme krásného tichého rána a šli kolem rybníku, kde se ráno postupně vše probouzelo. Přes ranní rosou kolem rybníka jsme vyrazili do lesa. Děti se postupně střídaly na koni, povídaly jsme si, děti již koně řídily samy. Alexandrovi stále dělalo problémy koně řídit a zkoordinovat ruce a nohy, již to ale bylo lepší než dřív. S menší pomocí i on byl schopný koně řídit sám, bylo ale vidět, že se musí bedlivě soustředit.

Reflexe

Děti si pobyt na koních v přírodě moc užívaly. Pomáhaly si, střídaly se a pozorovaly přírodu, která se pomalu ráno probouzela. Většina si již užívala jízdu, některé děti potřebovaly stále podporu při jízdě a ujištění, že koně řídí správně. Bylo vidět, že děti již vědí, co mají po koni chtít, byly na koně důslednější, díky tomu se jim dařilo lépe koně ovládat.

5.5.10 Desáté setkání dětí u koní

Cíle: Ovládá koně v přírodě. Zná a pozná pomůcky, které na koni používá.

Téma: Pobyt v přírodě, pomůcky

Rozhovor

Co byste chtěli na našem posledním setkání dělat?

„Chci jezdit.“

„Pojedeme do lesa“!

„Pojedeme ven a do řeky“!

„To jsme tu opravdu naposledy“?

Čištění koní

Všichni se společně domluvili na tom, kdo koně přivede a po jízdě odvede. Rozdělili si práci a šli koně čistit. Po vyčištění společně připravili koně na jízdu a mohli jsme vyrazit do přírody.

Jízda na koni v přírodě a koupání s koňmi v řece

Poslední výprava do přírody probíhala za obrovsky teplého počasí, takže se děti velmi těšily na zpáteční zastávku v řece, kde jsme strávili hodně času. Vzhledem k teplému počasí jsme zvolili kratší cestu. Děti se střídaly po kratších úsecích, společně jsme si povídali, diskutovali, probírali, co jsme se všechno naučili. Hlavním cílem byla pro děti zastávka v řece, kde se všechny vykouply. I koně ocenili zastávku v chládku v řece, kde dělali společnost dětem, od kterých si užívali masáž a polévání vodou.

Reflexe

Při posledním setkání bylo vidět, že je dětem líto, že jsou u koní naposledy. Nicméně i přes počáteční smutek si jednotlivé aktivity děti užívaly, dařilo se jim se společně domluvit na průběhu aktivit, jen stále Alexandr s Kamilem narušovali průběh svými hlučnými projevy. Závěrečný pobyt v řece všichni ocenili. Měla jsem radost, že se všem dařilo na koni jet samostatně, nepotřebovali ode mne již tolik pomoci.

5.6 Případové studie

V této kapitole se budu zabývat případovými studiemi dětí, které se se mnou zúčastnily jednotlivých setkání. Všechny děti znám ze školy, kde pracuji, jsou to žáci naší školy. Vzhledem k tomu, že se ve škole všichni vzájemně známe, znám i rodinná zázemí jednotlivých dětí, díky tomu jsem měla dobrý přehled o jejich aktuálních rodinných

i životních situacích. To mi pomohlo dětem lépe porozumět. Jména dětí byla změněna pro zachování anonymity.

5.6.1 Kamil

Věk: 12

Důvod vybrání

Dítě s neurotickými projevy, neklidné, s přehnanými reakcemi, impulzivní.

Rodinná anamnéza, sociální aspekty

Chlapec žije v úplné rodině společně s mladším bratrem, také společně s prababičkou. Před nedávnem přišel o blízkou tetu, která spáchala sebevraždu, což pro něj bylo velmi zraňující a prohloubilo to jeho neklidné chování. Rodiče o děti pečují, mají dobré materiální zázemí, nicméně netráví moc času doma a společně s dětmi. Matka občas působí roztěkaně a bez režimu.

Osobní anamnéza

Chlapec má diagnostikované ADHD, což je na něm vidět na první pohled. Chvilí neposedí na jednom místě, neustále musí vykonávat jakoukoli fyzickou aktivitu. Jeho hyperaktivitu a impulzivitu doplňují i diagnostikované tiky, které jsou umocněny jeho enormně sprostým vyjadřováním. Není schopen říct větu, kde by nepoužil alespoň jedno sprosté slovo. Při psychickém vypětí se jeho tiky navyšují, má časté nutkání jít na toaletu. Jeho nevyrovnané chování doprovází i strachy z ufonů, konce světa, černých děr, koncentračních táborů, teroristů. Všechny tyto strachy se stupňovaly už před covidovou pandemií, ta pro něj byla velmi psychicky náročná. Během pandemie se upnul na hraní videoher, na kterých se stal i značně závislý. Často se chová velmi agresivně a hlučně. Chlapec je nadšenec do fotbalu, sám hraje fotbal na vyšší úrovni, má rád řád a pravidla, je týmovým hráčem, sleduje celou hru, vždy je na své pozici a je schopný podpořit celý tým.

Pedagogická anamnéza

Chlapec se během pobytu na prvním stupni setkal s častou výměnou třídních učitelů, což nepřidalo na jeho klidu. V návaznosti na velmi náročný třídní kolektiv a třídního učitele, který v chlapci umocňoval stres, se chlapcovy projevy neklidu, přehnaných reakcí a tiky zhoršily. Ve školním prostředí je chlapec velmi neklidný, často vykřikuje, vyrušuje, vydává různé skřeky a zvuky. Rozruší ho sebemenší změna. Aktuálně má individuální vzdělávací

plán, díky kterému má alespoň více času na jednotlivé úkoly. Samotné učivo by chlapec zvládal v plném rozsahu, nicméně kvůli jeho poruchám pozornosti není schopen ve škole mezi množstvím ruchů fungovat.

Průběh aktivit u koní

Kamil byl zpočátku velmi hlučný, nesoustředěný, nebyl schopný si z mluveného slova zapamatovat, co budeme dělat. Často své aktivity komentoval slovy: „jsem marnej“, „jsem blbej“, „tohle já nezvládnou“, „tohle nemá cenu“ apod. Vyrušila ho sebemenší změna. Naštěstí v přítomnosti koní se jeho přehnané reakce tlumily. Při prvním kontaktu s koněm byl velmi neklidný, obával se, že neuspěje. Musela jsem chlapce velmi podporovat, být mu nablízku a neustále ho ujišťovat v tom, že vše dělá správně. Překvapivé pro mne bylo, že jakmile měl na koni sedět a jet, tak se najednou uklidnil, celý se uvolnil. Na koni seděl přirozeně, jednotlivé povely si okamžitě zapamatoval, následně byl schopný je použít. Bylo vidět, že je fyzicky velmi vyspělý a schopný, umí své tělo dobře používat. Během všech setkání se chlapec projevoval velmi impulzivně a aktivně, nicméně v blízkosti koní vykazoval známky velkého klidu.

Zhodnocení aktivit

Když jsem Kamila viděla na prvním setkání s koňmi, tak jsem si říkala, jestli se vůbec podaří ho nějakým způsobem uklidnit, aby byl schopný, alespoň na krátký okamžik, se uvolnit a neházet ze sebe pouze sprostá slova. Postupně se chlapci dařilo zapamatovat si, kam patří věci, které ve stáji používáme. I přes jeho náročnou diagnózu a projevy se mu zalíbily veškeré aktivity s koňmi, při kterých se naučil uvolnit, na chvíli si odpočinout. Velmi rád trávil čas v blízkosti zvířat, jeho méně oblíbenými aktivitami byly aktivity ostatní, které již nesouvisely s přímou interakcí s koňmi. Při manipulaci s pracovním nářadím se chlapci moc nedařilo, často se mu věci vysypaly nebo převrátil kolečko, což pro něj bylo velmi stresující, nezapomněl to okomentovat svými negativními sebehodnotícími sprostými slovy. Většinou jsem pro něj volila takové aktivity, které zvládal bez větších problémů, například krmení koní, úklid nářadí apod. Nicméně veškerá setkání hodnotil velmi pozitivně, měl velkou radost, že se mu dařilo pracovat s koňmi.

5.6.2 Libor

Věk: 12

Důvod vybrání

Dítě ze sociálně slabé rodiny, které nemělo žádné vyžití ve volném čase.

Rodinná anamnéza, sociální aspekty

Matka je vlastní, otec nevlastní, oba mají základní vzdělání a mírné problémy s alkoholem. Matka nepracuje, otec před rokem přišel o zaměstnání a pracuje jen příležitostně. Rodina se třemi dětmi přišla o bydlení z důvodu neplacení nájemného a energií. Oba rodiče jsou v exekuci. Rodina se ocitla v krizové situaci bez domova, rodiče asi měsíc byli úplně bez střechy nad hlavou a děti v té době spaly u známých, pak sehnali velmi nouzové bydlení, bez koupelny, bez kuchyně, do října prováděli osobní hygienu v sudu pod okapem. Od listopadu zvládali hygienu sporadicky. V tomto období došlo k sexuálnímu obtěžování Libora a jeho bratra ze strany pana domácího, třídní učitelka mladšího bratra podala trestní oznámení. Došlo k vyšetřování a k trestnímu stíhání dotčené osoby. Proběhl soud, obžalovaný byl umístěn do psychiatrické léčebny, rodina v péči OSPODu. Prarodiče nejsou nebo nefungují.

Osobní anamnéza

Chlapec je drobného vzrůstu. Do období sexuálního obtěžování ze strany již zmiňované dospělé osoby byl hovorný, komunikativní, veselý. V době kauzy a jejího vyšetřování se chlapec stal zakřiknutým, stáhl se do ústraní, byl méně komunikativní až apatický. Jinak je kamarádský, má rád humor.

Pedagogická anamnéza

Chlapec Libor nastoupil do školy s ročním odkladem pro celkovou nevyzrálost. Ve škole je průměrný, nemá žádné výrazné výukové obtíže. Ve školním kolektivu má více kamarádů. Často tropí různé legrácky. V jeho školních výsledcích se začíná projevovat nedostatečné materiální zázemí, které se prohloubilo v době covidového online vyučování.

Průběh aktivit u koní

Zpočátku se chlapec příliš do aktivit nezapojoval, spíše z ústraní pozoroval. Postupně byl více a více vtahován do jednotlivých aktivit, především si vždy do dalšího setkání vyhledával různé informace na internetu, doplňoval si různé odborné názvy, zajímaly ho různé pomůcky. Mnoho času mezi setkáními věnoval právě vyhledáváním informací o koních, jejich plemenech, využití atp. Oproti ostatním dětem byl jeho zájem o informace velmi zřetelný. Velmi rád si užíval blízký kontakt s koněm při čištění srsti a kopyt. Koně

si často hladil i mimo program. Jen tak u koně stál a hladil ho na krku a hlavě. Sebevědomí a důslednější komunikaci s koněm získával velmi pomalu. Začal si věřit až na posledních setkáních. Často mluvil o tom, že zvířata mu připadají velká.

Zhodnocení aktivit

Libor potřeboval mnohem více času na získání důvěry ke koním, respekt z velkého zvířete v něm ale přetrvával. Ze začátku se v přítomnosti koní i další dospělých pohyboval velmi nejistě, vyhýbal se bližšímu kontaktu, držel se spíše stranou, neměl potřebu komunikovat. V průběhu jednotlivých setkání se začal více do aktivit zapojovat, postupně se i zapojoval do diskuzí, které probíhaly především při přímé práci se zvířaty, například při čištění, přípravě koně na ježdění. Nedůvěra při kontaktu s dospělými u něj dlouho přetrvávala. Až od poloviny setkání se stával otevřenějším a komunikativnějším, postupně začal komunikovat s dospělými, kteří se pohybovali ve stájích a pomáhali s průběhem aktivit s koňmi.

5.6.3 Jan

Věk: 10

Důvod vybrání

Dítě ze sociálně slabé rodiny, které nemělo žádné vyžití ve volném čase.

Rodinná anamnéza, sociální aspekty

Chlapec žije v pětičlenné rodině spolu s bratrem Liborem (12 let) a sestrou Lindou (6 let). Rodinná anamnéza a sociální aspekty jsou shodné s rodinou chlapce Libora a dívky Lindy. I u tohoto chlapce došlo k sexuálnímu obtěžování stejně jako u staršího bratra, pravděpodobně to bylo v menší míře vzhledem k jeho věku.

Osobní anamnéza

Chlapec je malého vzrůstu, potýká se se školní neúspěšností, nikdo v rodině neřešil jeho strabismus. Chlapec je málo hovorný, spíše zakřiknutý, ale umí jezdit na kole a je manuálně zručný. Mezi dětmi je veselý a kamarádský, ale zdržuje se spíše v pozadí, vyhledávají si ho jako kamaráda klidní chlapci a mírné dívky.

Pedagogická anamnéza

Chlapec nastoupil do školy v šesti letech bez odkladu (na přání matky), první třídu nezvládl, matka nespolupracovala, opakoval první ročník, velmi slabý prospěch, strabismus. S pomocí sdíleného asistenta se naplno zapojil do vzdělávacího procesu až třetí rok školní docházky, kdy teprve zvládl částečně čtení, psaní a základní početní operace.

Průběh aktivit u koní

Chlapec byl zpočátku zakřiknutý, nemluvný, ale zjevně ho všechno zajímalo a zvířat se vůbec nebál. Již od druhého setkání zodpovědně zkontroloval ve stáji králíky, kočky i drůbež, všem doplnil krmení a vodu. Pamatoval si, kde co najde a co je potřeba udělat. Samostatně uvažoval a bez pobízení se pustil i do fyzicky těžké práce, což byl úklid koňských boxů. Dost obstojně zvládal manipulaci se zahradnickým kolečkem, s vidlemi, s lopatou. Toto se postupně zlepšovalo. Doslova hltal informace o koních, o jejich chování, o péči o ně, o jejich výcviku, všechny informace si pamatoval. Při přímém kontaktu s koňmi se okamžitě zapojil do manipulace a péče o koně. S radostí koně vedl, čistil je, nebál se čistit ani kopyta. Při první práci s koňmi ze země velmi rychle pochopil, jak má stát u koně, aby ho kůň respektoval. Dařilo se mu vést koně po určené trase, slalomem, přes lávku, přes kavalety, dařilo se mu i zastavování a couvání. Při samotné jízdě poslouchal mé povely a pokyny, které si brzy zautomatizoval, působil na koně sebejistě, což vedlo k tomu, že ho koně respektovali, poslouchali povely, brzy mohl i v lese jet na koni sám.

Zhodnocení aktivit

Chlapec v prostředí stájí a v přítomnosti zvířat začal velmi brzy živě komunikovat, do příštího setkání si na internetu vyhledával a doplňoval informace o životě koní, překvapil přiměřené různým chováním ke koním. Byl koňmi respektován ze všech dětí nejvíce, hodně dbal na bezpečnost, nezapomínal pravidla, která jsme si řekli a připomínal je ostatním dětem. Projevil přání, co nejdříve u koní a u zvířat pracovat.

5.6.4 Alexandr

Věk: 10

Důvod vybrání

Dítě je ze sociálně slabší rodiny, má výukové potíže

Rodinná anamnéza, sociální aspekty

Chlapec pochází z neúplné rodiny, žije jen s matkou a sestrou, s otcem se nestýká. Ještě do nedávna rodina žila s dědečkem, otcem matky, který náhle zemřel. Chlapci nahrazoval otce a jeho odchod byl pro obě děti v rodině velmi stresující. Matka těžce fyzicky pracuje, aby rodinu uživila a zabezpečila. Nezbyvá jí energie ani prostředky na aktivní trávení volného času pro děti.

Osobní anamnéza

Chlapec převzal v rodině roli ochránce mamky a sestry, jako žák prvního ročníku některé dny ráno vypravoval o dva roky mladší sestru do mateřské školy, doprovázel ji tam a pak šel teprve do školy. Mezi vrstevníky je chlapec výbušný a snadno vznětlivý, pod dohledem dospělých nebo v situacích, kdy se stará o mladší sestru, je extrémně zodpovědný a ukázněný.

Pedagogická anamnéza

Chlapec měl odklad školní docházky, ke školním povinnostem přistupuje velmi svědomitě, nicméně jeho snaha často neodpovídá školním výsledkům. Jeho školní výsledky bývají často nestálé především kvůli ADHD, které je u něj diagnostikováno společně s lehčí dyslexií a s dyspraxií.

Průběh aktivit u koní

Dodržování pravidel chlapci nečinilo potíže, s nadšením se vrhal do práce ve stájích, čištění boxů, zametání, nakládání a odvážení hnoje byly jeho oblíbené aktivity. Aktivně se zapojoval do čištění koní, přípravě koní na jízdu, pamatoval si, kde mají věci svoje místo. Ovšem při jízdě na koni i samotném vedení koně se objevily jeho problémy s koordinací pohybů, potřeboval více času na veškeré aktivity, obvykle když se soustředil, byl ve větší křeči a psychické nepohodě. Nebyl schopen provádět jednotlivé úkony, cviky, například dát ruku doprava, dát obě ruce před sebe, dát jednu ruku před sebe, dát obě ruce k sobě. Když se soustředil na tyto různé úkony a pohyby, nebyl schopen dávat koni ústní povely nebo koně pobízet nohama. I přes názorné ukázání jednotlivých úkonů chlapec nebyl schopen úkon zopakovat nebo provést. Bylo třeba vzít jeho ruce a umístit je do správné polohy, kterou měl provést.

Zhodnocení aktivit

Chlapec i přes nezdary byl obdivuhodně trpělivý, snažil se nesnáze překonávat, což se mu postupně i dařilo a měl z toho radost. Z mé strany byla nutná podpora a časté pochvaly. Dále jsem vyzozorovala, že nesměli být v pracovní skupince s nejstarším zúčastněným chlapcem. To se poté oba nesoustředili, protože na sebe neustále reagovali, provokovali se, různě vyrušovali a rozptylovali se. Chlapce všechny aktivity velmi bavily, měl radost, že se zlepšuje, těšila ho každá pochvala, kterou dostal za dobře odvedenou práci ve stáji a na dvoře. Projevoval se jako velmi pracovitý a zodpovědný. Byla pro něj velmi důležitá pochvala prezentovaná před maminkou. Byla u něj vidět snaha maminku potěšit a udělat jí radost.

5.6.5 Hugo

Věk: 8

Důvod vybrání

Dítě s epilepsií a s náročným soužitím se svým impulzivním bratrem.

Rodinná anamnéza, sociální aspekty

Chlapec žije v úplně rodině společně se svým bratrem, s rodiči a prababičkou. Rodiče o Huga i jeho bratra Kamila pečují, materiálně jsou zajištěni, rodiče s nimi netráví mnoho času. Hugo nechce trávit čas se svým bratrem Kamilem, který je velmi hlučný, nepředvídatelný, často se s Hugem fyzicky ne zrovna příjemně kontaktuje.

Osobní anamnéza

Hugo se narodil při těžkém porodu, kdy ho museli lékaři dvakrát oživovat, od malička trpí strabismem, který se díky řádné léčbě téměř vyléčil. Kromě strabismu se od malička potýká se špatnou hybností pravé ruky, především se to projevuje v jemné motorice. Hugo se vyhýbá očnímu i fyzickému kontaktu s dospělými, občas vykazuje lehké rysy Aspergerova syndromu. Nicméně po odborné diskuzi s odborníky jsme se usnesli, že jeho rysy jsou způsobeny prostředím, kde žije a pobytem s jeho bratrem, díky kterému Hugo ještě víc nemá rád veškeré aktivity, kde je zvýšený hluk, nečekané rány. Často chce zůstat mimo domov u kamarádů. Oceňuje klidný přístup, když s ním člověk mluví otevřeně bez rázných gest. Hugo prodělal jeden velký epileptický záchvat, od té doby je medikován a je bez záchvatů. Občas se mu „vypíná“ pravá horní a občas i dolní končetina.

Pedagogická anamnéza

Hugo nastoupil do školy s odkladem školní docházky, kdy neměl větší problémy s výukou ani výchovné problémy. Jediné nezdary zažívá s jemnou motorikou, nedaří se mu zavazovat tkaničky, nerad vybarvuje pastelkami. Je ale trpělivý, snaží se trénovat jemnou motoriku. Ve škole je aktivní, bystrý, velmi přemýšlivý, zvědavý, často má nečekané otázky, na které chce vědět odpovědi. Jakmile na Huga člověk tlačí nebo po něm chce okamžitou reakci, tak často se zasekne. Reaguje na klidné a milé slovo, v momentě nátlaku se přičí.

Průběh aktivit u koní

Chlapec se ze začátku koní bál, měl z nich velký respekt, neustále se ujišťoval, jestli jsou jednotlivé situace bezpečné. Bedlivě pozoroval veškeré dění kolem koní, o vše se zajímal, ptal se na vše, co bylo nové nebo mu nebylo jasné, proč a jak se jednotlivé věci mají dělat. Postupně získal v koně důvěru, moc rád je čistil a hladil je. Po druhém setkání si Hugo zlomil ruku, i přes zlomeninu chtěl pokračovat v našich setkáních. Pokračoval s tím, že sice nemohl dělat všechny aktivity, ale na koně jsme ho posadili a normálně s námi jezdil do lesa, jen nemohl koně řídit. Po dalších dvou setkáních si zlomil i druhou ruku, takže byl ještě více omezený ve svých možnostech. Ovšem ani to ho neodradilo v účasti na našich setkáních. Mohl koně hladit. Když už byla první zlomená ruka lepší a měl pouze ortézu, tak začal zase jezdit na koni, pouze seděl. Byl nadšený, protože toto byly jediné aktivity, které mohl provádět. Neustále se o vše zajímal, vyptával se na veškeré dění kolem koní.

Zhodnocení aktivit

Chlapec byl od začátku velmi zvědavý, opatrný s patrným respektem ke koním. I když jeho aktivity značně omezovaly jeho dvě zlomeniny, tak se účastnil všech setkání a za mé pomoci mohl na koních i jezdit. Všechny činnosti Huga velmi bavily, na všechno se vyptával, zajímal se o koně, jaký mají den, k čemu se využívají. Ze všech dětí se nejvíce ptal a zajímal o vše, co jsme dělali. Bylo na něm vidět, že je rád mimo domov, rád trávil čas se zvířaty. Maminka se divila, že chce ráno brzy vstávat a jet ke koním, normálně ho nemohla ráno vzbudit, ale jakmile měl jet ke koním, ráno vstával sám a čekal oblečený před domem.

5.6.6 Pavla

Věk: 8

Důvod vybrání

Dítě ze sociálně slabší rodiny, výukové problémy.

Rodinná anamnéza, sociální aspekty

Dívka žije v rodině pouze s matkou a bratrem Alexandrem (10 let). Odchod dědečka dívku nezasáhl tolik jako staršího bratra. Matka sama uvedla, že je dívka velmi svéhlavá, že musí být při její výchově velmi důsledná.

Osobní anamnéza

Dívka je velmi rázná, nechce se podvolit autoritám. Často ráda zkusí pevnost nastavených hranic. Při přímém konfliktu s dospělým ovšem působí velmi nejistě, vyhýbá se očnímu kontaktu. Dobře reaguje na vlídné slovo, pokud se jí aktuálně situace líbí, ale jakmile není vše podle jejích představ, vymýšlí, jak by změnila situaci ve svůj prospěch.

Pedagogická anamnéza

Dívka je ve škole snaživá s průměrnými výsledky. Dobře se soustředí, plní veškeré pokyny, navykla si na systém a pravidla, která se ve škole dodržují. Je výtvarně velmi nadaná, ráda tvoří. Má diagnostikovanou dysortografii. Při výuce se neprojevuje nepoddajně, toto se objevuje mimo školu - především doma. Dívka je kamarádká, ráda pomáhá, je spolehlivá.

Průběh aktivit u koní

Zpočátku byla dívka suverénní, nechtěla se přizpůsobit nastaveným pravidlům, často měla potřebu diskutovat o pravidlech. Při sebemenším nezdaru měla potřebu vše vzdávat, byla rozmrzelá. Bylo u ní vidět, že si nevěří, bojí se neúspěchu. Bylo potřeba dívku podpořit, ujistit ji, že vše zvládne. Zároveň bylo nutné, aby dodržovala pravidla. Stejně jako její bratr Alexandr se ráda zapojovala do společných aktivit, starání o zvířata, úklid stájí. Během jednotlivých cviků působila nejistě, ovšem po ujištění a povzbuzení se jí vždy podařilo daný cvik či úkon zvládnout. Když zjistila, že se nevyplatí nad danými pravidly diskutovat ani smlouvat, pracovala, pomáhala s ostatními, zapojovala se do aktivit. Veškeré aktivity se s koňmi naučila, postupně získala i větší sebejistotu.

Zhodnocení aktivit

Při prvních setkání dívka působila jako velký oříšek, již podle slov maminky to vypadalo, že bude u ní problém především v uznávání autorit. Nad mé očekávání se dívka dobře začlenila do kolektivu a pochopila, že daná pravidla jsou důležitá pro naše společné

fungování s koňmi. Při prvních kontaktech s koňmi působila velmi nejistě, měla tendenci při prvním neúspěchu aktivity vzdávat. Při mé podpoře a ujištění se vše začalo zlepšovat, dívka se začalo s koňmi dařit, když byla trpělivá a dělala to, co jsem jí řekla, najednou jí začali koně respektovat a lépe poslouchat. Z toho měla samozřejmě ohromnou radost.

5.6.7 Linda

Věk: 6

Důvod vybrání

Dítě ze sociálně slabé rodiny, které nemělo žádné vyžití ve volném čase.

Rodinná anamnéza, sociální aspekty

Dívka žije v pětičlenné rodině spolu s bratrem Liborem (12 let) a Janem (10let). Rodinná anamnéza a sociální aspekty jsou shodné s rodinou chlapce Libora a Jana. Matka i otec jsou vlastní. Otec ve výchově nečiní rozdíly mezi nevlastními syny a vlastní dcerou Lindou.

Osobní anamnéza

Linda se aktivit s koňmi účastnila před nástupem do první třídy, oproti svým starším bratrům byla více sebevědomá i více hovorná, nestyděla se.

Pedagogická anamnéza

Dívka měla odklad školní docházky, do mateřské školy docházela pouze dva roky. Trpěla mnohočetnou dyslálií. Evidentně nebyla zvyklá na režim a na dodržování pravidel, měla tendence dělat si, co chce. Vadilo jí, že musí poslouchat starší bratry.

Průběh aktivit u koní

Dívka byla ze skupiny dětí nejmladší, ale byla tělesně statnější než její starší desetiletý bratr. Zpočátku dávala neustále najevo svou nelibost, když bylo potřeba se podřídit nějakým pravidlům nebo chovat tiše a klidně. Ohrazovala se proti různým pracovním úkonům, jako bylo například čištění stájí, zametání dvora. Byla ochotna se podílet pouze na přímé práci se zvířetem, například čištění srsti, kopyt a jízdě na koni. Bylo potřeba ji k neoblíbeným aktivitám donutit ráznějším a důsledným vedením, někdy i přes její odpor.

Už na prvním setkání se dožadovala vyjížděky na koni. Oba starší bratři jí hezky vysvětlili nutnost trpělivosti a pracovitosti, ona i jim odporovala.

Zhodnocení aktivit

Zpočátku se dívka jevila neklidná, neukázněná, taková malá rebelka. Zdálo se nemožné jí všítit pravidla bezpečného chování, ke koním přistupovala suverénně, bez obav a bez respektu. Teprve až poslední dvě sekání se zklidnila a byla více ochotna respektovat pravidla bezpečnosti. Nepodařilo se ztlumit její hlasitý projev, který přetrvává i dodnes. Je to spíše její osobní rys. Nedalo se úplně vypořádat, zda jí aktivity u koní baví či zda je to pro ni jen zábava a vyplnění volného času.

5.6.8 Tobiáš

Věk: 9

Důvod vybrání

Impulzivní chování, ADD

Rodinná anamnéza, sociální aspekty

Chlapec je v péči matky, která žije s přítelem. Otce navštěvuje nepravidelně, podle možností otce. Špatně nese odmítání otce, který je velmi panovačný a manipulativní. Otec se snaží chlapci vynahradit svůj čas dárky. Má časté spory s otcem, které v chlapci vyvolávají nestabilní chování.

Osobní anamnéza

Chlapec je velmi komunikativní, přátelský, rád sdílí své myšlenky a pocity. Na svůj věk je velmi vyspělý a zodpovědný. Na druhou stranu se u něj objevují panovačné až agresivní stavy, kdy je velmi negativní ke svému okolí, které i slovně napadá. Následně ho jeho jednání trápí, vidí v sobě svého otce, což mu vadí. Je v péči psychoterapeutky, kam pravidelně dochází. Vykazuje často značnou impulzivitu, kterou doprovází manipulativní chování.

Pedagogická anamnéza

Tobiáš je inteligentní žák, který má nadprůměrné školní výsledky. Má velký přehled o dění ve světě. Ve škole je velmi aktivní, všechno učivo okamžitě pochopí, rád pomáhá ostatním spolužákům s výukou, při sportovních aktivitách se rád ujímá role vedoucího hráče, který

pomáhá a radí slabším. Chlapec potřebuje být středem pozornosti, často má konflikty se spolužáky, kterým vadí jeho panovačné chování.

Průběh aktivit u koní

Chlapec již dříve docházel do jezdecké stáje ke koním, takže pro něj naše setkání nebyla prvním kontaktem s koňmi. Ze začátku byl chlapec u koní nejistý, musela jsem ho ujišťovat o správnosti jeho práce. Po prvních setkáních již získal jistotu a veškeré aktivity se mu dařily, zvládal manipulovat s koňmi. Často se dostával do konfliktních situací s ostatními dětmi ve skupince, reagoval impulzivně na aktivitu ostatních. Stávalo se mu, že ho často rozčílilo, co a jak dělají ostatní děti. Tyto situace jsme vždy rozebrali, popovídali si o možnostech řešení s tím, že každý může věci dělat jinak. Chlapci se dařilo ovládat koně v přírodě i na jízdárně v klusu, bavilo ho i pomáhání na statku.

Zhodnocení aktivit

Pro Tobiáše by bylo jednodušší účastnit se aktivit v menších skupinkách či individuálně vzhledem k jeho impulzivní a manipulativní povaze, nicméně i jemu prospělo se účastnit aktivit ve větším počtu dětí. I když s ním byly některé situace náročnější, když měl dobrou a klidnou náladu, tak se uplatnil jako spolehlivý členek týmu.

5.7 Shrnutí

U většiny dětí došlo ke zlepšení komunikace s dospělými i mezi sebou. Osvojily si pravidla bezpečnosti a byly ochotné je dodržovat.

Všechny děti náplň jednotlivých setkání jednoznačně zaujala. Byly ochotny pracovat ve stájích, pomáhat se sušením sena, připravovat koně na trénink a na vyjížďky. Zlepšovaly se v jednotlivých úkonech, jak v pracovních, tak i v jezdeckých, oceňovaly se za to navzájem mezi sebou, radovaly se z úspěchu.

Zaujaly je i informace, které jsem jim poskytovala, některé děti si dokonce vyhledávaly informace i mezi jednotlivými schůzkami a tyto nové informace si navzájem sdělovali.

Z mé strany byly děti vedeny ke spolupráci a vzájemné pomoci, což je velmi bavilo a aktivizovalo je to.

Děti se školní neúspěšností a malým sebevědomím získaly větší sebevědomí a větší pocit jistoty, když si ověřily, že zvládnou práci ve stájích, péči o zvířata a nakonec i manipulaci s koňmi. Většina dětí na prvním setkání nevěřila, že zvládnou cviky se zvířetem, zdolání překážek a už vůbec nevěřily, že zvládnou vyjížďku na koni do přírody. To, že nakonec všechno zvládli, přineslo dětem nejenom radost, ale i zvýšený pocit sebejistoty. Byla to i pro děti zkušenost, kde zjistily o sobě spoustu pozitivních informací. Tyto a podobné aktivity mohou také sehrát významnou roli při výběru budoucího povolání.

Jednou z největší radostí, kterou mi přinesla má diplomová práce, byl okamžik, když za mnou přišla v září má kolegyně, třídní učitelka nejstaršího a ve škole nejvíce problémového chlapce, s otázkou: „Co jsi s Kamilem přes prázdniny udělala“?

Také jsem si ověřila, že děti s daleko větší ochotou a důsledností dodržují pravidla, u kterých znají jejich důvod a význam.

Větší část dětí chtěla v aktivitách pokračovat i po prázdninách, s rodiči jsme se tedy dohodli na další spolupráci. Z těchto prázdninových setkání jsem si odnesla mnoho pozitivních zážitků a přesvědčení, že je potřeba co nejvíce propojovat výchovu a výuku s reálným životem a zprostředkovávat tak dětem praktické zkušenosti z různých oborů.

6 Závěr

V teoretické části diplomové práce jsem se zabývala vymezením základní terminologie, vycházela jsem z aktuální terminologie České hiporehabilitační společnosti, která zaštiťuje veškeré odborné hiporehabilitační aktivity na území České republiky. Věnovala jsem se také vymezení pojmu kůň pro hiporehabilitaci. Zaměřila jsem se na výběr vhodného koně pro hiporehabilitaci, výcvik a péči o hiporehabilitačního koně.

Dále jsem vymezila pojem žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, kde jsem uvedla i diagnózy, které měly děti z mé praktické části diplomové práce.

V další kapitole jsem si určila hlavní a dílčí cíle, které jsem ověřovala v praktické části za pomoci kvalitativní metody, kterou jsem doplnila o případové studie jednotlivých dětí. S dětmi jsem vedla rozhovory a diskuze pro následnou reflexi. Také jsem popsala jednotlivé aktivity, které byly nedílnou součástí realizace jednotlivých setkání u koní.

Podarilo se mi vytvořit soubor aktivit pro děti se specifickými potřebami. Jednalo se o 10 setkání v stájích, ve výběžích a jejich okolí. Většina aktivit byla plánovaná, například úklid stájí, výuka práce ze země, výuka práce ze sedla, koupání koní v řece, péče o srst a o kopyta a další. Některé aktivity byly naopak neplánované, jako oprava ohrady nebo pomoc se sušením sena.

U všech dětí bylo celkem snadné pozorovat postupné zlepšování sebedůvěry. Tyto změny pozorovali na dětech i jejich rodiče. Zároveň se zlepšila i komunikace mezi dětmi a jejich rodiči, protože děti ochotně líčily své nové zážitky.

Většina z dětí se zpočátku bála kontaktu s tak velkým zvířetem, neuměly si představit, že zvládnou manipulaci s koňmi a jejich ovládání. Všechny děti odbouraly strach z velkého zvířete, některým dětem se to podařilo na první setkání, některé děti potřebovaly více času (někteří až do 5. setkání), strach nakonec odbouraly všechny děti. Do závěrečného setkání všechny děti zvládly jízdu na koni v přírodě (v lese, po louce, po lesních cestách), soubor úloh na jízdárně, stejně tak zvládly i péči o koně a přípravu koně na ježdění. Samozřejmě vše probíhalo pod dohledem a za dodržování bezpečnostních pravidel a používání ochranných pomůcek.

7 Literatura

1. APARAJITA, B. Kuriyan a kol. Young Adult Educational and Vocational Outcomes of Children Diagnosed with ADHD. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 2013 (1), s. 27-41. ISSN 1573-2835.
2. BARKLEY, Russel A. a Kevin R. MURPHY. *Attention-deficit hyperactivity disorder: A clinical workbook*. New York: Guil-Ford Press, 2006. ISBN 978-1593-822-76.
3. BARTOŇOVÁ, M. Kapitoly ze specifických poruch učení I: Vymezení současné problematiky, Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3613.
4. ČERNÁ RYNEŠOVÁ, Petra. (2011) *Když kuň léčí duši, aneb metodika hiporehabilitace zaměřená na klienty s duševním onemocněním*. Vyd. 1. Pardubice: Direkte, 2011, 119 s.
5. ČHS, Hipoterapii ve fyzioterapii a ergoterapii (HTFE) 2021a [cit. 2021-15-10]. Dostupné z: <https://hiporehabilitace-cr.com/hipoterapie/>
6. ČHS, Změny názvosloví v hiporehabilitaci 2019, In: Česká hiporehabilitační společnost [online]. 2021b [cit. 202-15-10]. Dostupné z: <https://hiporehabilitacecr.com/o-nas/oficialni-slovník/zmeny-nazvoslovi-v-hiporehabilitaci/>
7. ČHS, Hipoterapie v psychiatrii a psychologii (HTP), 2021c [cit. 2021-15-10]. Dostupné z: <https://hiporehabilitace-cr.com/hiporehabilitace/pro-odborniky/http/>
8. ČHS, Hiporehabilitace v pedagogické a sociální praxi – HPSP, 2021d [cit. 2021-15-10]. Dostupné z: <https://hiporehabilitace-cr.com/hiporehabilitace/pro-odborniky/hpsp/>
9. ČHS, Parajezdectví, 2021e [cit. 2021-15-10]. Dostupné z: <https://hiporehabilitace-cr.com/hiporehabilitace/parajezdectvi/>
10. ČHS, Hiporehabilitační kuň, 2021f [cit. 2021-15-10]. Dostupné z: <https://kone-hiporehabilitace.com/hiporehabilitacni-kun/>

11. FOLTOVÁ, L., PORTEŠOVÁ, Š., KUKLA, L. (2013). Behaviorální, emoční a sociální potíže dyslektických dětí během školní docházky – longitudiální výzkum. *Československá psychologie*, 57 (6), 505–520.
12. GOETZ, Michal, 2019 [cit. 2022-18-6]. Dostupné z: <https://www.addp.cz/dusevni-poruchy/adhd/>
13. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
14. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982
15. HERMANNOVÁ, Hana, Daniela MÜNICOVÁ, Zoran NERANDŽIČ et al. *Základy hipoterapie*. Praha: ProfiPress, 2014. ISBN: 978-80-86726-57-1.
16. HOLLÝ, Karol a HORNÁČEK, Karol. *Hipoterapie: léčba pomocí koně*. Ostrava: Montanex, 2005. 293 s. ISBN 80-7225-190.2
17. HUNT, Ray. *V harmonii s koněm: hloubková studie vztahu koně a člověka*. Vyd. 1. Oldřiš: Harmony, 2008. 63 s. ISBN 978-80-903484-4-8
18. INTERNATIONAL LEAGUE AGAINST EPILEPSY, *Nová klasifikace epileptických záchvatů a epilepsii ILAE 2017*. *Neurologie pro praxi* 2018. 19(1): 32 - 36
19. IRWIN, Chris. *Jízda na vlně aneb co mě naučili koně*. Praha: Rybka Publishers, 2004. 168 s. ISBN 80-86182-82-7.
20. JOSEFOVÁ VÍŠKOVÁ, Kateřina. *Skripta k předmětu specifické poruchy učení a ADHD*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2018.
21. KŘOVÁČKOVÁ, Blanka a SKUTIL, Martin. (2009) *Jak napsat seminární a závěrečné práce ve společenských vědách*. Vyd. 1. Hradec králové: Gaudeamus, 2009. 49 s. ISBN 978-80-7041-863-5.
22. LANTELME-FAISAN, Věra. *Historie hiporehabilitace a ČHS*. Hostivice: Baron, 2021. ISBN 978-80-88121-66-4.

23. MŠMT, Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. [cit. 2022-19-6]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/13-informace-ke-vzdelavani-zaku-se-specialnimi-vzdelavacimi>
24. MŠMT, Žáci s SVP. [cit. 2022-26-6]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/44243?highlightWords=%C5%BE%C3%A1ci+SVP>
25. MÜLLER, O. *Terapie ve speciální pedagogice*. Praha: Grada, 2014. Grada. ISBN 9788024741727.
26. MÜLLER, O. *Terapie ve speciální pedagogice: teorie a metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1075-3.
27. ŠLAPAL, R. *Vývojová neurologie pro speciální pedagogy*. Brno: PAIDO, 2007. 53 s. ISBN 978-80-7315-160-7.
28. TOMÁŠ, Petr, MARKOVÁ, Eva a kol. *Ošetrovatelství v psychiatrii*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-9253-8
29. TROJANOVÁ, K. *Čtení o logopedii*. Česko-slovenská Pediatrie, 2012. 67(4), 260–267.
30. VAĐUROVÁ, H. (2009.) *Historický vývoj a současné pojetí inkluzivního vzdělávání*. [cit. 2021-17-6]. Dostupné z: [https://is.muni.cz/do/ped/kat/specped/specped/um/Vadurova Integrace Inkluze 2009.pdf](https://is.muni.cz/do/ped/kat/specped/specped/um/Vadurova%20Integrace%20Inkluze%20009.pdf)
31. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.
32. Vágnerová, M. (2005). *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Karolinum.
33. VÍTKOVÁ, M a PIPEKOVÁ, J. ed. *Terapie ve speciálně pedagogické péči: [sborník z mezinárodní konference: Brno 4.-6. února 2000]*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 8085931834.
34. VÍTKOVÁ, M a PIPEKOVÁ, J. *Terapie ve speciálně pedagogické péči*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150107.
35. ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-800-7.